

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DE TONIS S. HARMONIS GRÆCORUM COMMENTATIO.

SCRIPSIT

Dr. **E. F. BOJESEN**
CONSTITUTUS RECTOR SCHOLÆ SORANÆ.

Indbydelseskrift

til

Soro Academies Skoles aarlige Hovedexamen
i Juli 1843.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

I n d h o l d.

	Side.
I ndledning	1—10.
De tonis s. harmoniis Græcorum commentatio	11—32.
Efterretninger om Sorø Academiets Skole og Opdragelsesanstalt	33—58.

Indledning.

IFølge en Directionskrivelse af 1ste April 1843 er den ældre Bestemmelse om aarlige Programmets Udgivelse fra Sorø Academie som Indbydelseskrifter til Skolens Hovedexamen, med Hensyn til den ifølge allerhøieste Resolution af 3die Marts d. A. indtraadte Afklæelse mellem den academiske Læreanstalt og Skolen samt Opdragelsesanstalten, forandret derhen, at 2 Programmer aarlig skulle udgives fra Academiet, et Program fra den academiske Læreanstalt i Anledning af Kongens Fødselsdag og et fra Skolen og Opdragelsesanstalten som Indbydelse til Skolens Hovedexamen, hvilket maatte indeholde en enten af Rector eller en af Skolens Lærere forfattet videnskabelig Udarbeidelse i Forbindelse med Skoleefterretninger, som meddeles af Rector. I samme Skrivelse har Directionen overladt det til min egen Bestemmelse, hvorvidt jeg allerede til den forestaaende Skoleexamen saae mig istand til at udarbejde et Program. Uagtet nu de mange og for mig nye Embedsforretninger ved Skolen og Opdragelsesanstalten og fornemmelig Forberedelsen af de tildeels temmelig omfattende Forandringer i Underviisnings- og Opdragelsesvæsenet, som jeg har anseet det for min Pligt at foreslaae for Directionen, i disse Maaneder aldeles ingen Fritid levned mig og saaledes hverken tillod mig at udarbejde noget Nyt eller endog blot at ordne, hvad jeg fra de sidste Mars Stu-

dier havde liggende, har jeg dog ønsket, at Sorø Academies Skole ikke skulde savne det første Aars Program, og jeg har derfor med nogle faa Forandringer og Tilføielser benyttet en Afhandling, jeg fra en ældre Tid havde færdig, og som ved sin Korthed egnede sig til et saadant Skoleprogram. Denne Afhandling knytter sig nøie til Slutningen af en i Aaret 1833 af mig udgiven Dissertation de harmonica scientia Græcorum eller om Grækerne's Musiktheorie, men da dette Emne synes at ligge noget fjernt fra de Flestes Interesse, skal jeg tillade mig her med et Par indledende Ord at omtale dets Betydning og antyde dets nyeste Litteratur.

Studiet af den antike Musik og dens Historie frembyder vel endeel Vanskeligheder saavel ved Sagens egen Dunkelhed som ved de Skrifter's critiske Bestaaffenhed, i hvilcke den er os overleveret, men det er tillige af ikke ringe Interesse for den græske Oldtidskundskab overhovedet og giver os derhos Leilighed til at betragte den menneskelige Landsudvikling fra en saa mærkelig Side, at det vel fortjener en omhyggelig og fortsat Forskning. Musikens Indhold er Følelsen, det subjective Indre i dets frie Liv og Bevægelse, men uopløst, uden alle realistiske Bestemmelse og empiriske Forholds Begrændsninger. Med Umiddelbarhedens Kraft gjengiver den Gemyttets indre Liv uden at brydes paa Begrebernes og Forestillingernes Objectivitet eller paa den reale Tilværelses mangehaande Former. I denne Musikens eiendommelige Natur ligger ogsaa Grunden til den Magt, som denne Kunst udøver over det menneskelige Gemyt, der her føler sig i sit Livs centrale Fylde, ligesom i sin rette og egentlige Sphære*) Men fordi Musikken er det

*) De græske Philosopher erkjendte ikke blot Musikens ethiske Magt over Gemyttet (*μάλιον καιυδύεται εις τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὄτε ἰσθμὸς καὶ ἀρμονία καὶ ἐξῆρμενέστατα ἀπικται αὐτῆς*. Plat. de rep. 3, 401, d.),

meeft umiddelbare Udtryk for de indre Bevægelfer, derfor ere Mange tilbøielige til at troe, at den i fin nærværende Skif-

men fegte tillige, ibet de tildeels knyttede fig til deres Tidfalders eie-
dommelige Foreftillinger om dens moralske og politifke Virkfomhed, at
forklare fig dennes Væfen. Navnlig har Ariftoteles herom gjort flere
dybfindige Bemærkninger. I Problemernes 19de Section 27de Styffe
figer han: *διὰ τί τὸ ἀκουστὸν μόνον ἦθος ἔχει τῶν αἰσθητῶν; καὶ γὰρ
ἐὰν ἢ ἄνευ λόγου μέλος, ὅμως ἔχει ἦθος, ἀλλ' οὐ τὸ χροῶμα οὐδὲ ἡ ὄσμη οὐδὲ ὁ
χυμὸς ἔχει. ἢ ὅτι κίνησιν ἔχει μόνον; οὐχὶ ἦν ὁ ψόφος ἡμῶς κινεῖ
(τοιαύτη μὲν γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει. κινεῖ γὰρ καὶ τὸ χροῶμα τὴν
ὄψιν), ἀλλὰ τῆς ἐπομένης τῶ τοιοῦτω ψόφῳ αἰσθανόμεθα κινήσεως.
αὕτη δὲ ἔχει ὁμοιότητα ἐν τε τοῖς ὄνθομοῖς καὶ ἐν τῇ τῶν φθόγγων τάξει
τῶν ὄξεων καὶ βυρέων, οὐκ ἐν τῇ μίξει. ἀλλ' ἡ συμφωνία οὐκ ἔχει ἦθος.
ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις αἰσθητοῖς τοῦτο οὐκ ἔστιν. αἱ δὲ κινήσεις αὗται πρακτικαὶ
εἰσιν, αἱ δὲ πράξεις ἦθους σηματοῖα ἐστίν.* Naar vi sammenligne dette
Stykke (som af J. Bekker og de andre Udgivere interpungeres urig-
tigt) med samme Sections 29de og 38te Styffe, ville vi finde, at
Aristoteles søger Grunden til Musikkens ethiske Magt og practiske Cha-
racter i den Bevægelse, hvorfra Tonen opstaaer, og hvori Rhythmenes
og Melodiens eiendommelige Natur ligger, altsaa i Musikkens Element,
Tidsfuccessionen og dennes Forhold til Menneffets ethiske Liv (*αἱ δὲ
κινήσεις πρακτικαὶ 27. ἢ ἐνέγγειαι ἦθικὸν καὶ ποιεῖ ἦθος 29*), hvorfor
han ogsaa nægter det Samtidige i Musiken (*μίξις* og *συμφωνία*) den
ethiske Character. Denne Tanke, hvortil vi ogsaa finde et Analogon
hos Platon (*ἢ δὲ ἕσθητα συγγενεῖς ἔχουσα πορὰς ταῖς ἐν ἡμῶν τῆς ψυχῆς
περιόδοις Tim. 47, -d.*), gjenfinde vi, men skarpere tænkt og rigere udviklet,
hos Hegel, i hans Æsthetik (Hegels Werke 10 Bd. 3 Abth. Berl. 1838
Pag. 150): Hierin zeigt sich zugleich der Zusammenhang des subjectiven
Innern mit der Zeit als solcher, welcher das allgemeine Element der
Musik ausmacht. — Näher nun gehört das wirkliche Ich selber der
Zeit an, mit der es, wenn wir von dem konkreten Inhalt des Be-
wusstseyns und Selbstbewusstseyns abstrahiren, zusammenfällt, insofern
es nichts ist als diese leere Bewegung sich als ein anderes zu setzen
und diese Veränderung aufzuheben d. h. sich selbst, das Ich und nur
das Ich als solches darin zu erhalten. Ich ist in der Zeit, und die
Zeit ist das Seyn des Subjects selber. Da nun die Zeit und nicht
die Räumlichkeit als solche das wesentliche Element abgiebt, in wel-
chem der Ton in Rücksicht auf seine musikalische Geltung Existenz ge-

felse eller idetmindste i sine Elementers nærværende Skikkelse er os naturlig medgivet, ligesom Fuglen har faaet sin Sang.

vinnt und die Zeit des Tons zugleich die des Subjects ist, so dringt der Ton schon dieser Grundlage nach in das Selbst ein, sagt daselbe seinem einfachsten Daseyn nach, und setzt das Ich durch die zeitliche Bewegung und deren Rhythmus in Bewegung, während die anderweitige Figuration der Töne als Ausdruck von Empfindungen noch außerdem eine bestimmtere Erfüllung für das Subject, von welcher es gleichfalls berührt und fortgezogen wird, hinzubringt. Dies ist es, was sich als wesentlicher Grund für die elementarische Macht der Musik angeben läßt. Dette gjennemføres videre Pag. 159 med Hensyn til Rhythmerne og Takten, hvormed kan jevnføres Arist. problemm. XIX. 38. I de sidste Kapitler af 8de Bog af Aristoteles's Politik findes et meget interessant Afsnit, hvori han undersøger Musikens Anvendelse i Ungdommens Opdragelse og stræber at tydeliggjøre sig Grunden til dens ethiske Magt. Saaledes siger han i 5te Kapitel: *ἔτι δὲ ἀκροώμενοι τῶν μῦθῶν* (o: de af Musik ledsagede Fremstillinger, dramatiske Sange, Dithyramber og andre lyriske Sange) *γλυπτοὶ πάντες συμπαιθεῖς καὶ χωρὶς τῶν ὀρθῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν.* (I Forbigaaende bemærkes her, at dette Sted er aldeles misforstaaet baade af Stahl i hans Udgave af Politiken Leipz. 1839. Pag. 217 og af Biese i die Philosophie des Aristoteles. Berl. 1842. 2 Deel Pag. 563. Kun Edward Müller i Geschichte der Theorie der Kunst bey den Alten 2 Bd. Pag. 377 har rigtigt seet, at *χωρὶς* her som ofte hos Aristoteles er et enestaaende Adverbium, saaledes som vi ogsaa finde det om den samme Gjenstand hos Plato legg. 2, 669 d, og at *τῶν ὀρθῶν* styes af *ἀκροώμενοι.* Ordet *αὐτῶν*, som efter den almindelige Opfattelse af Stedet er meningsløst, betyder efter græsk Sprogbrug, ligesom det latinske ipse, de blotte Rhythmer. Aristoteles tilstod nemlig Musikken en selvstændig Existens og var deri kommen videre end Platon, som kjæmpede mod dens høiere Udvikling overhovedet og navnlig mod dens Emancipation fra Ordets Tjeneste. Plat. legg. 2, 669 d.), og færd efter: *συμβέβηκε δὲ τῶν αἰσθητῶν ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις μηδὲν δπάρχειν ὁμοίωμα τοῖς ἡθεσιν, οἷον ἐν τοῖς ἀπτοῖς καὶ τοῖς γευστοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς ὄρατοῖς ἡρέμα. σχήματα γάρ ἐστι τοιαῦτα, ἀλλ' ἐπὶ μικρῶν, καὶ πάντες τῆς τοιαύτης αἰσθησεως κοινωνοῦσι. ἔτι δὲ οὐκ ἐστι ταῦτα ὁμοιώματα τῶν ἡθῶν, ἀλλὰ σημεῖα μᾶλλον τὰ γιγνόμενα σχήματα καὶ χρώματα τῶν ἡθῶν. καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐν τοῖς πάθεσιν — ἐν δὲ τοῖς*

Men denne Mening er høist vildfarende. Den ydre Natur byder os ingen sande musikalske Elementer, og hvad der ved Musikens store Popularitet nu forekommer os som umiddelbart nedlagt i vort eget Bryst, Tonerne, deres Afstande og Rækker, det fremstiller sig for den grundigere historiske Betragtning som en Skabning af Konsten, mæisommelig søgt og fundet i Eibernes Løb under mange Misgreb og frugtesløse Forsøg; hvad der støttet paa Aarhundreders fiktre Tradition og befæstet ved Videnskabens evige Principer nu staaer urofskeligt som Naturlovene selv, viser sig i sin Tid som vaflende, svævende og omtumlet af vilkaarlige Revolutioner; hvad i vore Dage det mindste Barn med instinctmæssig Sikkerhed føler og griber, det møder os i sin Begyndelse som de største Geniers beundrede Opdagelser, Blomsten af hele Aarhundreders langsomt fremskridende Arbeide. Dette Aandens Barndomsliv, denne interessante Udvikling, der ellers saa ofte sporløst taber sig i Oldtidens Mørke, kunne vi i mange mærkelige Træk følge i Musikens Historie hos Grækerne, som ikke blot med

μελεῶν αὐτοῖς ἐστὶ μνημεῖα τῶν ἡθῶν. Dette oplyser han nu ved Exempler af Tonarter og Rhythmer. Utsaa frembyde de bildende Konsters Verker blot *σημεῖα τῶν ἡθῶν* o: ydre Antydninger gjennem et Medium med selvstændigt objectivt Indhold, medens derimod Melodierne selv (*αὐτά*) umiddelbart ere *ἁμοιωμάτα, μνημεῖα* o: Udtryk af det Ethiske. Vi gjenfinde atter her, skjøndt med sædvanlig aristotelisk Korthed og en vis Kamp med Udtrykket, den samme Grundtanke, som Hegel i sin Æsthetik Pag. 129 har udviklet om Musikens Forhold til de bildende Konster: die Malerei z. B. vermag zwar gleichfalls das innere Leben und Treiben, die Stimmungen und Leidenschaften des Herzens, die Situationen, Konflikte und Schicksale der Seele in Physiognomien und Gestalten auszudrücken, was wir aber in Gemälden vor uns haben, sind objectiven Erscheinungen, von denen das anschauende Ich, als inneres Selbst, noch unterschieden bleibt — in der Musik aber fällt diese Unterscheidung fort. Ihr Inhalt ist das an sich selbst Subjective etc

Geniets primitive Kraft skabte og uddannede denne Kunst, men ogsaa med Trang til bevidst Erkjendelse forskede efter dens Love og med Kjærlighed til Fortiden bevarede og forplantede de mærkværdige Sagn om Konstens Barndom og succesfve Fremskridt og om Sammensmæltningen af de enkelte Folks og Stammers Musik til en riig og fuldstændig Kunst. *) So mere derfor netop denne Kunst viser sig for os som et uvilkaarligt lyrisk Udbrud, en naturlig og ligesom umiddelbar Incarnation af det menneskelige Gemytsliv, des mere lærerig og frappant er Betragtningen af den Kraft og det udholdende Arbeide, hvormed Anden tilkjæmpede sig dette Udtryk for sit Væsen, og Konsten, engang sat i Bevægelse, gennem Misgreb og Wildfarelser, gennem ydre og indre Hindringer brød sig sin Bane.

Det er altsaa Grækerne, der saavel have skabt Konsten som uddannet dens Theorie og saaledes bygget den Grundvold, hvorpaa den nyere Musik hviler i al sin Frihed og Skjønhed, og maae vi end helde til den Mening, at den antike Kunst neppe nogensinde formaaede ganske at frigjøre sig og hæve sig ud over en vis umyndig og barnlig Stilling, saa maae vi dog tillige tilstaae, at det var en kraftig, med stor Omhu og Kjærlighed pleiet Barndom. Musikken ledsagede Grækerne gennem hele Livet; den fulgte dem ikke blot som en Ven i Slagets Dummel og Maaltidets Glæder og de religiøse Festers og Skuespils Alvor og Spøg, men den var fra den tidlige Alder deres trofaste Opdrager og Leder, som de betragtede med ubegrændset Ærbødighed og Tillid. Det var ikke enkelte Enthusiaster, men det var den offentlige Mening selv,

*) En populair, men meget interessant Fremstilling af den græske Musiks Udvikling er leveret af S. Bindsbøll i en Anmeldelse af min Dissertation i Maanedsskrift for Literatur 1837. 8de Hefte.

som tillagde denne Kunst en for os næsten ubegribelig*) praktisk Værdi og politisk Betydning, ja gik saavidt i sin Kjærlighed til dens bestaaende Former, at hele Stater ved Censur og prohibitive Forholdsregler søgte at give disse en Fasthed og Consistens, der vilde have standset al Udvikling, hvis ikke Kunstens evige Natur havde været mægtigere end de endelige Statsinstitutioner. I den samme Overbeviisning om Musikkens stærke ethiske Vægt have ogsaa de største Philosopher og Statslærere, Platon og Aristoteles, i deres vigtigste Skrifter, som vi endnu have tilbage, om Love og Stat og Politik indladt sig i udførlige Undersøgelser om Tonarterne, deres Væsen og Virkning, som Gjenstande af den meest indgribende Vigtighed for Opdragelsen og den offentlige Sædelighed. Men ligesom Musikken ledsagede Grækerne i det praktiske Livs forskjellige Forhold og Stillinger, saaledes knyttede den sig ogsaa fast til andre Ytringer af Folkets aandelige Liv. Med

*) Naar imidlertid R. D. Müller Dor. 3 Th. Pag. 319 tilskriver de Gamle den Evne „uendelig langt bestemtere at opfatte det Ethiske i Musikken, end det lader sig gjøre i vor i det Formløse og Uendelige sig tabende Tonekunst“, saa turde disse Ord nærmest være udsprungne af en mindre klar Beundring for det Antike. Det Formløse og Uendelige hører, rigtigt forstaaet, til Musikkens sande Natur, og hvor de Gamle synes at sætte meget skarpe Differenser eller statuere en meget detailleret moralisk eller politisk Virkning, herover upaatvivselig det Meste paa en Mistjendelse af Kunstens sande Grændser, en Illusion, der snart laae i visse Melodiers traditionelle Vægt, snart i den antike nsie Forbindelse mellem Musikken og det Musikken bestemmende og individualiserende Ord, altsaa paa en u selvstændigere Stilling af Musikken og ikke paa en højere Fuldenndthed. Dette sees ogsaa af et Sted hos Platon (legg. 2, 669) hvor han misbilliger Instrumentalmusik uden Text (*ψαλλή καθαρίσις τε καὶ αὐλήσις*) uetop paa Grund af dens ubestemte Character (*ἐν οἷς δὴ παυχάλεπον ἄνευ λόγου γυγνόμενον ῥυθμὸν τε καὶ ἄρμονίαν γυγνώσκων ὅτι τε βούλεται καὶ ὅταν ἔοικε τῶν ἀξιολόγων μιμημάτων.*)

den lyriske og dramatiske Poesie, til hvis Tjeneste den oprindelig var bunden, og hvorfra den først efterhaanden uider Strid og Modstand søgte at emancipere sig til en selvstændig Kunst, vedblev den bestandig at staae i et saa nært Forhold, at de fleste Philologer, som i vore Dage grundigt have behandlet Metriken eller Lyrikens Historie eller de vigtigste Lyrikere, mere eller mindre have maattet gaae ind paa den antike Musiks Gebeet, ja undertiden indlade sig paa udførligere Undersøgelser derom. Dgsaa i den gamle Philosophies Historie kommer Musikbegrebet frem paa flere Punkter, som klart vise, hvor levende, nærværende og frugtbare Forestillinger hente fra denne Kunst have været for Grækernees Tænkning. Pythagoreernes Anskuelse af den hele Verdenssammenhæng knytter sig nøie til Musiktheorien og den Opdagelse, der af de Gamle tilskrives Pythagoras, at den i Musikken herskende Orden og Skønhed hviler paa mathematiske Talsforhold,*) saa at den, der vil forstaae Platons Timaios eller andre Skrifter, hvori den pythagoriske Philosophie udvikles, ofte bliver ført dybt ind i musikalske Theorier. Dgsaa Psychologien fattes ikke blot af Pythagoreerne, men ogsaa af mange andre i et saa directe Forhold til Harmoniken, at de antog, at Sjælens Væsen var Harmonie eller dog af harmonisk Natur**). Denne i Oldtiden meget udbredte Anskuelse, der er saa bekjendt fra Simmias's Fremstilling hos Platon, har Sokrates i Platons

*) Arist. Metaph. 1, 5 *ἐπὶ δὲ (οἱ καλέμενοι Πυθαγόρειοι) τῶν ἁρμονικῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες τὰ πάθη καὶ τοὺς λόγους, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίνετο τὴν φύσιν ἀφωμοιωθῆαι πᾶσαν, οἱ δ' ἀριθμοὶ πάσης τῆς φύσεως πρῶτοι, τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων εἶναι ὑπέλαβον, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἁρμονίαν εἶναι καὶ ἀριθμὸν.*

***) Aristol. Polit. 8, 5 *διὸ πολλοὶ φασὶ τῶν σοφῶν, οἱ μὲν ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, οἱ δ' ἔχειν ἁρμονίαν.* I hans Skrift de anima 1, 4 falder denne Mening πικρῶν πολλοῖς.

Phaidon og især Aristoteles i sit Skrift om Sjælen (1, 4) skarpsindigt søgt at gjendrive som støttet paa en overfladisk Analogie, men den blev dog atter optaget af Aristoteles's Discipel Aristorenos (Cic. Tusc. 1, 10).

Naar det nu saaledes fra saa mange Sider bliver os klart, at Musiken som en riig Kæde i mange Retninger strømmer gennem Grækernes theoretiske og praktiske Liv, vil det være let at indsee, at et nogenledes klart Begreb om denne Kunst i dens antike Form maa være af Interesse for Philologen. Bistnok er der nu ikke Lidet, som altid vil blive os dunkelt i de Gamles Musik, ligesom i deres Udtale af Sproget, men Meget vil dog upaatvivlelig endnu kunne oplyses ved en grundig Forskning over det rhythmiske og metriske Stof, ved en omhyggelig Undersøgelse af hvad der i Skrifter og Afbildninger er os overleveret om de Gamles Instrumenter, og fornemmelig ved en flittig Sammenligning og lykkelig Combination af hvad der findes i deres Bærker baade af udførligere Undersøgelser (som hos de egentlige *scriptores musici*, i Aristoteles's *problem.* sect XIX, hos Plutarchos *περὶ μουσικῆς*) og af hist og her adspredte Bink hos de forskjelligste Forfattere, hos hvem en løst henkastet Bemærkning heldigt benyttet (som et Par hos Athenaios og Plutarchos af Boeckh i Anmærkningerne til Pindaros) ofte kan udbrede et uventet Lys over hele Partier af Videnskaben. Den Opgave, jeg i min ovennævnte Afhandling om Grækernes Musiktheorie havde sat mig, var at samle, ordne og sammenligne Stoffet, saaledes som det fandtes hos de theoretiske Skribenter selv, vise disses Dvereensstemmelse og virkelige eller tilsyneladende Divergens, fastsætte den tekniske Sprogbrug og undersøge den i alle dens Nuanceringer og endelig at bortrydde endeel af de Hindringer, som Textens overordentlig flutte Tilstand overalt frembyder for Fortolkningen. Det er

altsaa et Forarbejde for mere omfattende og indgribende Undersøgelser, og som saadant er det ogsaa benyttet af dem, der i de senere Aar med philologisk Grundighed have søgt at udbrede noget Lys over disse dunklere Egne af Videnskaben. Disse ere fornemmelig Prof. Bellermann i Berlin, der i et Skrift: *die Hymnen des Dionysius und Mesomedes*. Berl. 1840, ved Hjælp af nye Haandskrifter har udgivet og bearbejdet et Par antike Melodier med græske Notetegn, og i et andet Skrift første Gang har udgivet og med en udførlig Commentar oplyst en anonym græsk Forfatters *σύγγραμμα περί μουσικῆς* samt den ældre Baccheios's *εἰσαγωγή τέχνης μουσικῆς* Berl. 1841, og Professor Franz i Berlin, som i et academisk Veiligheds-skrift *de musicis Græcis commentatio Berol.* 1840, foruden indledende historiske Bemærkninger, af neapolitaniske Haandskrifter har udgivet en Commentar til de 3 sidste Capitler af Ptolemaios's *Harmonica*. Af den sidste Forfatter er der tillige bebudet et Værk, der meget vil lette dette Studium, nemlig et under et femaarigt Ophold i Italien ved Afbenyttelse af mange nye Codices forberedt fuldstændigt *corpus musicorum Græcorum* i en betydelig forbedret Text med critisk Apparat, latinsk Oversættelse med Commentar og til Slutning endeel hidtil uudgivne Fragmenter af tildeels anonyme græske *scriptores musici*.

Efter disse almindelige Bemærkninger om det valgte Emnes Betydning og nyeste Literatur lader jeg følge efterstaaende lille Afhandling om de græske Tonarter. Den er forfattet efter de samme Grundsætninger som ovenomtalte Arbejde, og da den slutter sig dertil, er den ligesom dette skrevet paa Latin.

De tonis s. harmoniis Græcorum commentatio.

§ 1.

Systemata musica¹⁾ aut in diversis acuminis et gravitatis locis collocari solent aut eodem loco posita varium habent intervallorum ordinem et rationem. Quibus rebus continetur tonorum varietas, qua nihil fere est in omni veterum harmonia, quod difficilius sit ad explicandum, nihil, quod sæpius in doctorum controversiam venerit. Nobis ut minus impedita esset hæc disputatio, Boeckhii viri clarissimi acumine factum est, qui in comment. de metris Pindari lib. 3, cap. 8 de indole veterum modorum egregie disputavit.

Quid sit *τόνος* et quas habeat significationes, bene explicant Euclides pag. 19, Gaudentius pag. 4, Aristides Quinctilianus²⁾ pag. 22. Definitur a Gaudentio p. 4

¹⁾ Vide dissertationis meæ de harmonica scientia Græcorum § 17.

²⁾ In Aristoxeno, Euclide, Nicomacho, Gaudentio, Alypio, Bacchio, Aristide Quinctiliano usus sum editione Meibomii Amst. 1652, in Ptolemæo, Porphyrio, Bryennio Wallisii opp. mathem. vol. III. Oxon. 1699, in Theone Smyrnæo Bullialdi ed. Par. 1644.

η ποσὴ τάσις τῆ παντὸς συστήματος, ab Euclide p. 2 τόπος τις τῆς φωνῆς δεκτικὸς συστήματος ἀπλατής.³⁾ Hoc vocabulum (ἀπλατής), quod ad sonorum (φθόγγων) naturam explicandam adhibere solent scriptores musici, ad tonos etiam referri commode potest, quia ut in phthongis, ita in tonis non latitudinis sed solius acuminis et gravitatis ratio habetur. Quidquid enim latitudinis ratione habita dicitur systema, idem, si gravitas spectatur et acumen, toni nomine appellatur. Itaque bene Ptolomæus harm. lib. 2 cap. 7 sonum et tonum non aliter inter se differre ait ac punctum et lineam. Origo hujus vocis a Ptol. lib. 2 cap. 10⁴⁾ inde ducitur, quod antiquissimi modi, Dorius, Lydius, Phrygius toni spatio inter se distarent. Quæ explicatio neque Meibomio displicet (ad Euclid. pag. 47) et Boeckhio probatur (de metr. Pindari pag. 17). Mihi tamen parum verisimile videtur, ipsa systemata propterea tonorum nomine appellata esse, quod toni intervallo inter se distarent. Itaque potius crediderim hujus voc. usum ex latiore significatione „tensionis” repetendum esse; id quod idem Ptol. significat. lib. 2, cap. 7: ἄς καλοῦμεν ἰδίως τόνους παρὰ τὸ τῆ τάσει λαμβάνειν τὰς διαφοράς. Nam voc. τόνος etiam ad tensionem omnino referri constat ex Eucl. p. 19.

Toni dicuntur etiam tropi et harmoniæ. Ita Aristid. pag. 22: τρόπος συστηματικός. Alyp. pag. 2: τόνοι τε καὶ τρόποι. Aristox. pag 40. Bacch. pag. 12: τρόπος ἐστὶ

3) Quid sit ἀπλατής, explicatum est a nobis l. c. § 7.

4) Hoc loco Wallisii editio habet ἰσοτόνους, quod voc. vertit æquitonos, sine ullo sensu. Legendum est: ἴσως τόνους, „propterea fortasse appellatos tonos.“

πλοζῆς ἐμιελῆς σχῆμα. Aristid. pag. 27, 28, 136⁵).
De harmoniis diximus in diss. de harm. scientia Grave.
§ 19, pag. 92 et 117—118.

§ 2.

Quoniam vero iisdem nominibus appellantur toni, quibus variae diapason species s. figuræ, quærendum est nobis, utrum modi veterum tantummodo tensione inter se differant an specie diapason an utraque ratione. Ac prima quidem opinio vulgo recepta antiquioribus musicæ scriptoribus placuit, alteram defendit Anglus quidam Franc. Haskins Eyles Stiles (Philosophical transactions an. 1760. Vol. 51, P. 2) et post eum alii; tertiam denique idoneis argumentis acutissime probavit Boeckhiius in commentariis, quibus Pindarum explicavit. Cujus viri disputatione adjutis si in tanta rerum obscuritate contigerit nobis invenire, quod satis probabile videatur, contenti erimus; neque enim mirandum est, hanc rem nobis difficiliorem et impeditiorem videri, quum constet ipsos harmonicæ Græcæ auctores et magistros sapius inter se hac de re dissensisse. Itaque jam antiquissimus harmonicorum Aristoxenus pag. 37: *πέμπτον*, inquit, ἔστι τῶν μερῶν τὸ περὶ τῆς τόνου, ἐφ' ᾧν τιθέμενα τὰ συστήματα μελωδεῖται, περὶ ᾧν ἑδεις ἑδὲν εἴραχεν ἕτε τίνα τρόπον ληπτέον, ἕτε πρὸς τὶ βλέποντες τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἀποδοτέον ἔστιν, ἀλλὰ παντελῶς ἔοικε τῇ τῶν ἡμερῶν

5) Videtur tamen *τρόπος* fuisse voc. minus artificiosum nec in enumerandis harmonicæ partibus adhiberi solitum. Quid sit in melopoeia tropus, docet Aristid. p. 29—30. Cæterum sæpissime permutantur inter se a librariis hæc tria vocc. musica: *τρόπος*, *τόπος*, *τόρος*.

ἀγωγῆ τῶν ἀρμονικῶν ἢ περὶ τῶν τόνων ἀπόδοσις, οἷον ὅταν Κορίνθιοι μὲν δεκάτην ἄγωσιν, Ἀθηναῖοι δὲ πέμπτην, ἕτεροι δὲ τινες ὀγδόην et quæ sequuntur. Ex his verbis, de quibus paullo post plura dicemus, hoc intelligimus, de numero, de distantia tonorum, fortasse etiam de ordine inferiorum et superiorum diversas fuisse harmonicorum opiniones. Hunc autem dissensum recte Aristoxenus inde natum esse opinatur, quod quid spectandum esset in ordine et numero modorum constituendo non constaret musicis. Itaque ex hoc fonte fluxit et varietas numeri modorum et omnino loquendi inconstantia quædam¹⁾, qua fit, ut interdum pugnare inter se videantur scriptores. Ita quum alii scriptores tonos in tensionis varietate ponant, Heraclides Ponticus apud Athen. lib. XIV p. 625: καταφρονητέον οὖν, inquit, τῶν τὰς μὲν κατ' εἶδος διαφορὰς (ἐν ταῖς ἀρμονίαις) οὐ δυναμένων θεωρεῖν, ἐπακολουθούντων δὲ τῇ τῶν φθόγγων ὀξύτητι καὶ βαρύτητι etc. unde perspicuum est, Heraclidem h. l. contra harmonicorum quorundam auctoritatem, neglecta acuminis et gravitatis ratione, speciem diapason harmoniæ nomine appellare. Idque vel inde patet, quod eod. loc. Æoliam harmoniam postea Hypodoriam dictam tradit, quod ad gravitatem et acumen revocari nullo modo potest, ad speciem optime potest, ut paullo post demonstrabitur. Aristoteles quoque Polit. 3, 3: ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν καὶ σύνθεσιν ἑτέραν (εἶναι φημεν), ἂν εἶδος ἕτερον ἢ τῆς συνθέσεως, οἷον ἀρμονίαν τῶν αὐτῶν

1) Neque tamen hanc loquendi consuetudinis inconstantiam magno opere mirabitur, qui meminerit, apud recentiores quoque nomen modi (Ternart) et de specie diapason (dura et molli) et de tensionis varietate usurpari.

φθόγγων ἑτέραν εἶναι λέγομεν, ἂν ὅτε μὲν ἦ δώριος, ὅτε δὲ φρύγιος.

Dissensisse inter se harmonicis de numero tonorum et distantia extremorum, propterea quod in hujus disputationis principio definiendo fluctuarent, etiam Ptol. docet lib. 2 cap. 7: ἦς (παραφυλακῆς) τὸ ἀκόλεθρον ἀγνοήσαντες οἱ πλεῖστοι διαφόρως ἕκαστον ἐκτίθενται τῶν ὄρων²⁾, οἱ μὲν ἐπ' ἔλαττον τῆ διαπασῶν φθάσαντες, οἱ δ' ἐπ' αὐτὸ μόνον, οἱ δ' ἐπὶ τὸ μείζον τέττε, προκοπήν τινα σχεδὸν τοιαύτην ἀεὶ τῶν νεωτέρων παρὰ τοὺς παλαιοτέρους θηρωμένων.

Ex his locis satis efficitur, quod effici volumus, apud ipsos veteres de modorum natura et numero varias opiniones exstitisse, atque inde in loquendi consuetudine artis propria inconstantiam quandam natam esse. Jam vero singula accuratius quærenda sunt, ac primum quidem de numero modorum, de nominibus, de distantia pauca dicamus.

§ 3.

Tres fuisse modos antiquissimos, Dorium gravissimum, tono acutiorem Phrygium, tono Lydium, consensus antiquitatis confirmat. Vide Ptol. 2, 6. Porphyr. ad h. l., Plutarch. de mus. cap. 8. Nomina eorum a Ptol. ducuntur ex nominibus earum gentium, unde orti essent, ἢ ὅπως τις ἑτέρως αἰτιολογεῖν βούλεται. Ptol. lib. 2 cap. 10. Vid. R. O. Müller Dorier 4, 6, 3. Ex his Dorium solum Græcæ originis fuisse, cæteros barbaricæ, auctor est Plato Lach. p. 188¹⁾. Heraclid. Pont.

2) Hæ determinationes (ὄροι) sunt numero tres: distantia tonorum extremorum, numerus interjacentium, proximorum inter se excessus.

1) Hi tres etiam apud recentiores sæpe soli commemorantur.

autem in tertio libro de musica (apud. Athen. lib. XIV, 625) Lydiam et Phrygiam negat esse harmonias, tres autem esse, ut Hellenicas gentes, ita harmonias, Dorianam, Æolianam, Joniam.²⁾ Fuisse denique, qui tantummodo duas harmonias primarias statuerent, Dorianam et Phrygiam, apparet ex Aristot. Polit. 4, 3: ὁμοίως δ' ἔχει περὶ τὰς ἁρμονίας, ὡς φασὶ τινες· καὶ γὰρ ἐκεῖ τίθενται εἶδη δύο, τὴν δωριστὴν καὶ τὴν φρυγιστὴν, τὰ δὲ ἄλλα συντάγματα τὰ μὲν δώρια, τὰ δὲ φρύγια καλοῦσι. Tres illi modi antiquissimi tetrachordi systematis figuris respondisse videntur, qua de re paullo post dicendum erit nobis. Postea autem quum exstitisset octachordum, et singuli modi diapason complecterentur, septem numerabantur harmoniæ, septem figuris diapason respondententes. Ptol. harm 2, 10 init. Plin. hist. nat. 2, 20. Bacch. pag. 12. Itaque prima species (εἶδος) vocata est μιξολύδιον, secunda λύδιον, tertia φρύγιον, quarta δώριον, quinta ὑπολύδιον, sexta ὑποφρύγιον, septima ὑποδώριον, κοινόν, λοκριστὴν. Hunc fuisse loquendi usum antiquiorum, testes sunt Gaud. pag. 20, Aristid. pag. 18, qui habent ἐκαλεῖτο, Euclid. pag. 15, Bacch. pag. 18, qui addunt ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. His a nonnullis adjectus esse videtur tonus Hypermixolydius, qui idem dicitur Hyperphrygius, scilicet ut expleri posset diapason. Hos reprehendunt Heraclides Ponticus (apud. Athen. lib. XIV p. 625) et Ptolemaeus lib. 2 capp. 7—10, qui a Bryennio pag. 389 male dicitur auctor octo tonorum. — Ex his tonis Lydius a Mixolydio et

Ita Aristid. pag. 25: εἰσὶ δὲ τῶν γένει τρεῖς, δώριος, λύδιος, φρύγιος, οἱ δὲ λοιποὶ μᾶλλον ἐν ταῖς ὀργανικαῖς θεωρητικαῖς συνθέσεσι. Bacch. p. 12: οἱ τοὺς τρεῖς τρόπους ἔδοντες ἔδουσι δώριον, φρύγιον, λύδιον.

2) Vide ea, quæ disputavit Bellermann An. scr. pag. 38.

Hypolydius a Dorio hemitonii spatio, reliqui toni intervallo inter se distabant. Ab Aristoxeno numerari 13 tonos, constat ex Euclid. introduct. pag. 19 et Aristid. pag. 23. Sunt autem hi toni ab acuto ad grave: Hypermixolydius s. Hyperphrygius, duo Mixolydii, quorum acutior dicitur etiam Hyperiastius, gravior Hyperdorius, duo Lydii, quorum gravior vocatur etiam Æolius, duo Phrygii, quorum gravior Iastius, deinde Dorius, tum duo Hypolydii, quorum gravior Hypoiastius, denique gravissimus omnium Hypodorius. Horum tonorum alius alio est hemitonii spatio gravior, ut acutissimus eorum diapason absit a gravissimo. His tredecim a recentioribus in acutum additi sunt duo modi et ipsi hemitonio et a ceteris et inter se distantes, Hyperæolius et Hyperlydius, quorum quum singuli complectantur disdiapason, Theo Smyrnæus pag. 98 recentiorum systema varios modos continens recte docet trisdiapason et tonum amplecti. Cur hi duo modi adjecti sint, satis probabilem rationem affert Aristides pag. 23: ὅπως ἂν ἕκαστος βαρύτητα τε ἔχοι³⁾ καὶ μεσότητα καὶ ὀξύτητα. Hanc rationem sequuntur Alypius, apud quem 15 toni commemorantur, et Martianus Capella⁴⁾ (ed. Meibom. pag. 181). Ptolemæus denique ut hanc ordinis varietatem et incon-

3) Ita hunc locum facillime emendari posse puto. Meibomii emendatio violentior est.

5) Docet hic „inter quosdam horum modorum esse amicam concordiam.“ Hunc locum male explicasse mihi videtur Moqta-mius. Equidem non dubito, quin h. l. a librariis pessime confusa sint vocc. ὑπό et ὑπέρ, ita ut germani dicantur modi diapason inter se distantes, Hypodorius et Hyperphrygius, Hypoiastius et Hyperæolius, Hypophrygius et Hyperlydius. Tum facile intelligitur illud: „qui tantum duplices copulantur.“

stantiam tolleret, septem modos revocavit docuitque tot esse varias harmonias quot species diapason.

In hac tanta varietate et numeri et ordinis modorum tamen ex quo tempore tensio eorum accuratius constituta sit, eandem servatam videmus distantiam superiorum et inferiorum. Ab Aristoxeno autem (pag. 37) nonnulli modos ita disposuisse dicuntur, ut gravissimum collocarent Hypodorium modum, hemitonio acutiorem Mixolydium, eodem spatio acutiorem Dorium, Dorio Phrygium tono, Phrygio Lydium tono acutiorem. His alios Hypophrygiam tibiam addidisse in grave. Hoc ita explicandum putat Boekhius (de metr. Pind. 3, 8), ut alios modos pluribus, alios paucioribus sonis cantatos dicat; id quod interdum factum esse constat. Itaque quum hi musici nescirent, in collocando modorum ordine respiciendos esse terminos diapason, hypatas et netas sibi respondententes, hinc factum esse putat, ut confusus quidam et præposterus ordo pro certo et rato poneretur. Ad hunc autem ordinem instituendum si finem ponimus singulorum modorum in acutum neten diezuegmenòn, statuendum est, Hypodorium modum cantatum esse per diapason et tonum in grave, Mixolydium per diapason et disdiatessaron, Dorium, Phrygium, Lydium per diapason et diatessaron, Hypophrygiam autem tibiam cecinisse fere diapason et diatessaron. Alii denique *πρὸς τὴν τῶν ἀλλῶν τρύπησιν βλέποντες* et *καταπύκνωσιν ἐμμελῆ* secuti ordinem aliter collocabant (Aristox. pag. 37). Hi enim tres gravissimos modos ternis inter se diesibus distinguebant, Hypophrygium, Hypodorium, Dorium, Phrygium a Dorio tono, Lydium a Phrygio tribus diesibus, pari intervallo Mixolydium a Lydio. In his modis quattuor superiorum ordo non abhorret a solita sep-

tem modorum collocatione. Cetera autem minus fortasse essent obscura, si exstarent quæ ipse Aristoxenus de tiliarum perforatione scripsisse traditur.

§ 4.

Recentiorum systema varios modos continens complecti trisdiapason et tonum, singulos autem modos disdiapason jam supra ostendimus. Sed, ad hanc amplitudinem modorum systema temporum decursu paullatim perductum est¹⁾. Quod qua ratione factum sit, et qualis fuerit singulis ætatibus modorum natura, jam, Boeckhio duce, exponere conabimur.

Constat tres fuisse modos antiquissimos, Dorium, Phrygium, Lydium, tetrachordo primitivo respondententes, toni spatio inter se distantes. Hos modos, quum essent inter se et origine et natura plane diversi, sola tensione distinctos fuisse, parum probabile est. Majus vero aliquod discrimen quærentibus variæ species s. figuræ occurrunt, quæ in tetrachordo sunt numero tres. Quæ quum ita sint, verisimile est, tres illos modos ita comparatos fuisse, ut varias continerent figuras diapason. Hoc autem alio argumento magno opere confirmatur. Nam quum postea exstitisset octachordum, Dorium diapason hac divisione utebatur: $\frac{1}{2}$: 1: 1: 1: $\frac{1}{2}$: 1: 1
Phrygium hac: 1: $\frac{1}{2}$: 1: 1: 1: $\frac{1}{2}$: 1
Lydium hac: 1: 1: $\frac{1}{2}$: 1: 1: 1: $\frac{1}{2}$
vel, ut legimus apud Eucl. pag. 15, Gaud. p. 20, Bacch p. 18, Aristid. p. 18, Doria erat 4ta species diapason, Phrygia 3tia, Lydia 2da. Has divisiones accuratius

1) Vide quæ de systemate immutabili disputavimus in diss. de harm. scient. Gr. § 19.

inspicienti facile apparet, octachorda illa composita esse ex binis tetrachordis ejusdem speciei tono disjunctis; unde non difficulter concluditur, **Dorium** tetrachordum habuisse primam speciem, **Phrygium** tertiam, **Lydium** secundam.

Jam vero ad octachordum pervenit disputatio, in quo non minus probabile est septem fuisse species diapason. Nam si variis modis varias tribuimus diapason figuras, inde optime explicari posse videtur varia modorum natura et indoles ethica ($\eta\theta\omicron\varsigma$), qui si eandem haberent divisionem et solius tensionis gradu inter se differrent, unam quandam et varietatis expertem præberent speciem, et si systematis immutabilis divisione uterentur, tristitiam quandam a Græcorum ingenio alienam præ se ferrent. Eadem ratione facilius intelligimus, cur variorum modorum auctores passim nominentur, qui si eandem divisionem paullo gravius acutiusve adhibuissent, non esset cur magno opere scriptorum laudibus celebrarentur. Sed quod probabile esse docuimus, id perspicuum erit, ubi singula accuratius persequuti erimus.

De tribus octachordi figuris s. de **Doria**, **Phrygia**, **Lydia** harmonia jam diximus. Ex iisdem **Euclidis**, **Gaudentii**, **Bacchii**, **Aristidis** locis constat, **Mixolydium** diapason habuisse 1nam speciem, **Hypolydium** 5tam, **Hypophrygium** 6tam, **Hypodorium** 7nam. Nam scriptores illi **Mixolydium** systema ponunt inter hypaten hypatòn systematis immutabilis et paramesen (Vide etiam **Plutarchum** de mus. cap. 16), **Lydium** inter parhypaten hypatòn et triten diezeugmenòn, **Phrygium** inter lichanon hypatòn et paraneten diezeugmenòn, **Dorium** inter hypaten mesòn et neten diezeugmenòn, **Hypolydium** inter parhypaten mesòn et triten hyperbolæòn, **Hypophrygium** inter lichanon mesòn et paraneten hyperbolæòn. Hunc

autem ordinem non ad tensionem referendum esse, cujus ratio plane est inversa, sed tantummodo, adhibita systematicis immutabilis comparatione, speciem diapason singulorum modorum facili et apta ratione designare, optime perspicitur vel ex eo, quod Hypædorium diapason et inter mesen ac neten hyperbolæôn ponitur et inter pros-lambanomenon ac mesen; quod ad tensionem referri nullo modo potest, ad speciem optime potest, vel ex eo, quod Gaudentius, Bacchius, Plutarchus addunt: *οἶον ἀπὸ ὑπάτης* etc. Præterea de Mixolydio habemus gravissimum testimonium Plutarchi, qui (de mus. cap. 16) Lysi auctore refert, Lamprocleum hunc modum ita mutasse, ut eam ei tribueret speciem (*σχημα*) quæ esset inter paramesen et hypaten hypatôn²⁾; ex quo uno loco satis perspicuum est, veterum modos specie diversos fuisse, eaque, quæ de figuris diapason tradunt harmonici, esse ad veterum harmonias revocanda.

Dictum est igitur de specie septem modorum. Jam de tensione eorum dicendum est. Sunt enim, qui figuræ varietate perspecta tensionem dicant omnium fuisse eandem. Sed quum constet, tres antiquissimos modos tensione diversos fuisse, quumque eadem sit eorundem modorum distantia in systemate 3, 13, 15 tonorum, eademque in 7 modis a Ptolemæo revocatis (Ptol. harm. 2, 10, Bacch. p. 12—13) reperiatur, probabile est, eandem fuisse horum 7 modorum diversitatem nec quidquam esse a Græcis unquam in modorum tensione mutatum, ex quo quidem accuratius constituta sit modorum

2) Tensio igitur eadem mansit, quæ si et ipsa mutata esset, non Mixolydiam harmoniam mutasset Lamprocles, sed novam invenisset.

ratio. Hoc consideratis notarum musicarum figuris confirmatur, quarum antiquissimum systema 6 modos vetustos, Mixolydium, Lydium, Æolium, Phrygium, Iastium, Dorium, hemitonii spatio inter se distantes continens diapason et diatessaron complectitur. (Vide Boeckh. p. 220, 244—250).

§ 5.

Sed jam ad cæteros modos redcundum est nobis. Nam ante Hypolydium, Hypodorium, Hypophrygium existisse videntur Iastius et Æolius¹⁾. Hoc vel ex simplicitate nominum apparet vel ex notarum figuris. Itaque videmus, nec certos horum antiquissimorum modorum auctores memorari solere, et has solas harmonias cum Doria Hellenicarum harmoniarum nomine ab Heraclide celebrari ap. Athen. XIV p. 624.

Quæritur igitur, qualem divisionem habuerint Iastius et Æolius. Hoc, de quo a nullo veterum scriptorum quidquam traditum est, ex quibusdam Athenæi et Plutarchi locis acutissime elicit Boeckhius ita ut demonstraret, Æoliæ harmoniæ et Hypodoriæ eandem fuisse speciem, eandem Iastiæ et Hypophrygiæ. Ait enim apud Athen. XIV, 624 Heraclides: τὸ δὲ Ἀιολίων ἡθρος ἔχει τὸ γαῦρον καὶ ὀγκῶδες - - - - - διὸ καὶ περιέχουσι τὸ τῆς ὑποδοριῆς καλουμένης ἁρμονίας²⁾ ἡθρος· αὕτη γάρ ἐστιν ἦν

1) Mixolydium quoque tribus illis modis esse antiquiorem ostendunt notæ musicæ, quorum systema pertinet ab hypate Dorii (α: hypate mesōn recentioris Dorii, quum adjectum esset tetrachord. hypatōn) ad neten Mixolydii (α: neten diezeugmenōn recentioris Mixolydii, quum adpositum esset tetrachordum hyperbolōn).

2) Ἁρμονία apud antiquos significabat diapason et consonantiam Nicom 16. 17 et systema. Omnino autem ad omnia illa syste-

ἐκάλων αἰολίδα etc — et paullo post πρότερον μὲν οὖν αἰολίδα αὐτὴν ἐκάλων, ἕστερον δὲ ὑπωδῶριον etc. — Ex hoc loco apparet, Æoliam harmoniam et Hypodoriam eandem fuisse. Manifestum est etiam, intelligi h. l. speciem diapason, non tensionem, qua constat magno opere inter se distare Æolium et Hypodorium modum, idque vel inde perspicitur, quod Lasus dicit βαρέβρομον ἁρμονίαν, quod ad tensionem Æolii modi referri non potest. Etiam illud apte convenit cum iis, quæ exposuimus, quod Heraclides ait, hanc harmoniam prius Æoliam, post (Ϟ: post amplificatum systema et inventum modum Hypodorium) appellatam esse Hypodoriam. Omnino autem ex iis, quæ paullo post p. 625

mata referrebat, quæ vel diapason vel non multo plus minusve continebant. Vide Aristid. p. 17, ubi exponuntur diagrammata si veterum harmoniarum, quas Plato de republ. commemorat, Aristoxen. pag. 36, Aristot. probl. XIX, 7, 25, 44, 47, ubi systemata heptachorda vocantur harmoniæ. Horum systematum ἡθος et proprietates imprimis in specie s. figura cernebatur Athen. XIV, 624. 625; quare veteres hæc systemata vocabant ἀρχαῖς τῶν ἡθῶν Aristid. pag. 18. Quæ quum ita essent, in ipso harmoniæ vocabulo inerat speciei s. figuræ significatio Athen. XIV, 624 ἐπεὶ οὖν τὸ μέλος ἐστὶν ὑπωδῶριον, εἰκότως αἰολίδα φησὶν εἶναι τὴν ἁρμονίαν ὁ Λάσος. Postea autem invento systemate immutabili quum ad disdiapason perducta esset systematis magnitudo, ad hoc adtemperabantur singula systemata, quæ jam per omnes species cani poterant. Quum igitur recentiorum systematum differentiæ non in singulari quadam figuræ varietate sed tantummodo in tensione positæ essent, inde ortum vocabulum toni Ϟ: tensionis apud scriptores artis, qui doctrinam de figuris a tonorum doctrina ita segregant, ut illam ad systematum rationem referant, hanc in propria doctrinæ parte ponant, ut Eucl. p. 16. 19 Aristid. p. 18. 22. Harmoniæ autem vocabulum, quod vulgari usu ad systemata universe trahebatur, apud scriptores minus doctos etiam de systematis disdiapason complectentibus usurpabatur. — Hac ratione veterum loquendi usus, alias impedittissimus, facillime explicari mihi videtur. Vide quæ de harmoniæ vocabulo disputavimus in diss. de harm. scient. Græc. p. 117.

afferuntur, verbis³⁾ apparet, Heraclidem amplecti eorum sententiam, qui tantummodo septem modos statuerent et negarent adscendendum esse ad harmoniam Hypermixolydian s. Hyperphrygiam, cujus divisio æqualis esset Hypodoriæ, tensio diapason acutior.

Sed jam ad Iastium modum pergamus. Ex sex modis hemitonio inter se distantibus, quos antiquissimos esse vel ex notarum figuris vel ex ipsis modorum nominibus constat, a Mixolydio, Lydio, Æolio, Phrygio, Dorio occupatas videmus species 1mam, 2dam, 3tiam, 4tam, 7mam; videmus deinde, Hypolydiæ hemitonii spatio a Dorio distantis tribui 5tam speciem. Restat igitur 6ta. Hanc autemtribuendam esse interjectæ Iastiae harmoniæ, quæ una superest, quis non suspicetur? Sed accedere oportet alia argumenta.

Si 7 modos in tabula exponimus (6ta specie Iastio modo *ὑποφρυγικῶς* tributa), hanc eorum rationem invenimus:

3) καταφρονητέον οὖν τῶν τὰς μὲν κατ'εἶδος διαφορὰς οὐ δυναμένων θεωρεῖν, ἐπακολουθούντων δὲ τῇ τῶν φθόγγων ὀξύτητι καὶ βαρύτητι καὶ τιθεμένων ὑπερμιζολύδιον ἁρμονίαν καὶ πάλιν ὑπὲρ ταύτης ἄλλην· οὐχ ὅρῳ γὰρ οὔτε τὴν ὑπερμιζολύδιον οὔτε τὴν ὑπερφρύγιον ἴδιον ἔχσαν ἦθος· καίτοι τινὲς φασιν ἄλλην ἔξευρηγένηαι καινὴν ἁρμονίαν ὑποφρύγιον· δεῖ δὲ τὴν ἁρμονίαν εἶδος ἔχειν ἦθους ἢ πάθους καθάπερ ἡ Λοκρισίη. Hic locus (vide Boeckh. p. 225) non parum corruptus videtur. Fortasse legendum: οὐχ ὅρῳ γὰρ τὴν ὑπερμιζολύδιον ἢ (εἴτε) ὑπερφρύγιον etc. et paullo post pro ὑποφρύγιον-ὑπερφρύγιον. Constat enim in ejusmodi vocc. sexcenties permutari ὑπό et ὑπέρ. Hac emendatione admissa multa mihi facilius fluere videntur. Nam primum mirum est, nominari Hypophrygium, de quo cur Heraclidi aliquid dicere in mentem venerit, vix intelligi potest; deinde *λοκρισίη* nihil habet, quod offendant. Verum tamen si cui placuerit cum Boeckhio Hyperphrygium mutare in Hyperlydium, non acriter repugnabo.

Mixolyd.	$\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1 — 1 sp.
Lyd.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$ — 2 sp.
Æol.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 — 7 sp.
Phryg.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 — 3 sp.
Iast.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 — 6 sp.
Dor.	$\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 — 4 sp.
Hypolyd. ¹⁾	1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$ — 5 sp.

Apparet igitur, Phrygium in medio positum immobilem esse nec inverti se pati, sed inversum eandem præbere speciem; ab hoc autem qui in utramque partem pari intervallo distent, eos non solum tensione oppositos esse sed etiam specie diapason, ita ut totum systema non parum apte et concinne institutum esse a veteribus manifestum sit. Jam Damon (Plut. de mus. cap. 16) invenit harmoniam *ἐπανειμένην Λυδιστί, ἐναντίαν τῇ Μιξολυδιστί, παραπλησίαν ἔσαν τῇ Ἰάδι*²⁾. Lydia remissa est Hypolydia, quæ opposita est Mixolydiæ et tensione et figura, ut ex ea, quam apposuimus, tabula intelligere licet³⁾. Hæc autem harmonia dicitur *παραπλησία τῇ Ἰάδι*, quod ad tensionem referri nisi admodum contorte non potest; nam propior est certe vel Doriæ vel Hypæoliæ; ad speciem optime potest. Nam Hypolydia species hæc est: 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$. Iastia hæc: 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1. Sunt igitur tetrachorda ejusdem generis, sed in Iastia tonus

1) Hypolydiam speciem et Mixolydiam Græcis minus probatas fuisse putat Bellermand (Anon. scr. pag. 36), quod illa a primario sono non ascenderet in intervallum diatessaron, hæc non in intervallum diapente. Vide Aristox. pag. 51.

2) Vide Bellermand l. c. pag. 40.

3) Vide Boeckh. p. 225, ad cujus argumenta contra Burretum illud etiam accedit, quod in proximis de ipsa specie diapason disputatur.

est in acuto, in *Hypolydia* in gravi. Omnino autem quoniam *Iastia* opposita est *Æoliæ*, *Æoliæ* autem docuimus ζ nam fuisse speciem, apparet, *Iastiam* inversa figura α : ζ ta usam esse ¹⁾.

§ 6.

Perspecta hac oppositorum modorum lege et ratione, reliquorum speciem deprehendere non erit difficile. Itaque jam omnes modos in tabula exponamus:

Hyperlyd.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 . . .	6 sp.
... æol.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 . . .	3 —
... phryg.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 . . .	7 —
... iast.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$. . .	2 —
Mixolyd.	$\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1 . . .	1 —
Lyd.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$. . .	2 —
Æol.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 . . .	7 —
Phryg.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 . . .	3 —
Iast.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 . . .	6 —
Dor.	$\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 . . .	4 —
Hypolyd.	1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$. . .	5 —
... æol.	$\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 . . .	4 —
... phryg.	1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 . . .	6 —
... iast.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1 . . .	3 —
... dor.	1, $\frac{1}{2}$, 1, 1, $\frac{1}{2}$, 1, 1 . . .	7 —

Quoniam constat *Hypodorii* speciem fuisse ζ nam *Hypophrygii* ζ ta, patet, inversas fuisse *Hyperlydii* et *Hyperphrygii* figuras α : hujus ζ nam, illius ζ ta. Itaque eadem est *Hyperlydii* et *Iastii*; id quod egregie con-

¹⁾ Idem alio argumento usus docet Bellermann. Anon script. pag. 37 not.

firmatur verbis Aristidis Quinctiliani, qui diagrammata exposuit 6 antiquorum modorum pag. 21. 22²).

Restant Hypoiastius et qui huic oppositus est Hyperæolius, Hypoæolius et huic oppositus Hyperiaustus. Sed horum quoque figuras invenire licet, accuratius perspecta compositorum modorum natura. Videmus enim ex Doria, Phrygia, Lydia specie diatessaron ita factas esse figuras diapason, ut duplicatum sit tetrachordum, interposito tono disjungente. Quoniam autem in his tetrachordis species cum tensione pugnat²), et quoniam ex iisdem tetrachordis oriuntur Hyperdorius (Mixolyd.), Hyperphrygius, Hyperlydius, apposito tono in acuto, apparet in his omnibus modis speciem pugnare cum tensione. In Hypolydio autem, Iastio, Æolio, Mixolydio, quorum singuli inter se toni intervallo distant, ex ea, quam apposuimus, tabula facile intelligimus, speciem diapason congruere cum tensione, ut non difficile sit ex ipsa modorum tensione concludere, 2dam fuisse Hyperiaustii, 3tiam Hyperæolii, eandem Hypoiastii speciem. Itaque in his quoque modis eandem servari legem videmus, ut tensione oppositi modi inversa utantur specie diapason.

Eodem nos aliæ viæ deducunt. Probabile est enim, qualis sit ratio Dorii, Phrygii, Lydii ad eos, qui nominibus ὑπό aut ὑπέρ insigniti sunt, talem intercedere inter Æolium, Iastium atque eos, qui his pariter respondent. Jam

1) αἷς οἱ πάντ παλαιότατοι πρὸς τὰς ἁρμονίας κέχρηται.

2) Nam si comparamus 3 figuras tetrachordi, Dorian $\frac{1}{2}$, 1, 1, Phrygiam 1, $\frac{1}{2}$, 1, Lydiam 1, 1, $\frac{1}{2}$, videmus Lydium tetrachordum fieri ex Phrygio, addito tono in gravi. similiter Phrygium ex Dorio. Sed, tensionis ratione habita, Lydium fit ex Phrygio, addito tono in acuto, similiter Phrygium ex Dorio.

vero quum Iastia species sit eadem Hypophrygia, patet, Hypoiastiam esse Phrygiam, et quum Æolia sit Hypodoria, Hypoæoliam esse Doriam, et ex altera parte quum Iastia sit Hyperlydia, Hyperiastiam esse Lydiam, quum Æolia sit Hyperphrygia, Hyperæoliam esse Phrygiam.

Deinde etiam illud consideremus. Quemadmodum Phrygius in medio positus modos pari intervallo in utramque partem distantes habet specie oppositos, ita Hypolydius et Mixolydius in extrema parte veteris systematis collocati modos pari intervallo in utramque partem distantes habent specie pares. Itaque quemadmodum constat Hypodorium esse Æolium, Hypophrygium Iastium, manifestum est Hypoiastium esse Phrygium, Hypoæolium Dorium, et ex altera parte, ut Iastium Hyperlydium esse scimus, Æolium Hyperphrygium, ita probabile est, Hyperæolium esse Phrygium, Hyperiastium Lydium. Hypolydius et Mixolydius soli speciem habent sibi propriam. Hypoiastius autem et Hyperæolius, qui Phrygiam habent speciem, non aliter atque ipse Phrygius, modos utrimque hemitonio distantes efficiunt specie oppositos.

§ 7.

Jam vero in quæstionem venit, quum constet, Iastio fuisse 6tam speciem, Æolio 7mam, Iastium autem et Æolium esse Hypodorio et Hypophrygio antiquiores, cur inter nomina 7 figurarum apud artis scriptores inveniantur Hypodoria et Hypophrygia, non Iastia et Æolia. Hujus autem rei hæc videtur fuisse causa. Post inventum systema immutabile, quod disdiapason in longitudinem patens omnes species diapason continebat, omnes modi ad hoc descripti sunt. Quoniam vero, ut recte observavit Ptolemæus, hæc omnis modorum varietas non tam eam

ob rem instituta erat, ut eadem melodia paullo acutius graviusve cani posset, quam ut in canendo aptus quidam transitus ex altero modo in alterum et auribus accepta quædam variatio exsisteret (Ptol. 2, 7), ita a musicis institutum videtur totum systema, ut, ab eodem sono initio facto, intra eosdem terminos varios modos contineret. Hoc postea quoque a Ptolemæo factum esse constat. Jam vero initio facto a diapason aut omnium gravissimo aut medio totius systematis (13 tonorum) α : a proslambanomeno vel a mese Hypodorii modi, cujus diapason ipsius systematis immutabilis divisione utens propterea appellatur *χοιρόν*, vel ab A nostrorum hominum, ab hoc, inquam, facto initio, Hypodorius modus 7mam speciem habere inventus est, Hypophrygius 6tam, Hypolydius 5tam, Dorius 4tam, Phrygius 3tam, Lydius 2dam, Mixolydius 1mam. — Hyperphrygius autem et Hyperlydius sunt Hypodorio et Hypophrygio diapason intervallo acutiores. Hypoiastius vero, Hypoæolius, Iastius, Æolius, Hyperiastius, Hyperæolius nec ad terminos illorum apte respondent iisdemque finibus includi possunt nec speciem habent sibi propriam, sed hemitonio graviore Hypoiastius Hypophrygiam, Hypoæolius Hypolydiam, Iastius Phrygiam, Æolius Lydiam, Hyperiastius hemitonio acutior Mixolydiam, Hyperæolius Hyperlydiam habent speciem. Itaque hi modi harmonicæ artis doctoribus aut plane erant repudiandi aut ad alteros illos specie pares referendi. Utrumque usu venisse videmus. Ptolemæus enim haud dubie veterum musicorum (ut Heraclidis Pontici) auctoritatem secutus modos illos omnino repudiat idemque non solum Hyperæolium et Hyperlydium, qui modi Hypoiastium et Hypophrygium referentes ne Aristoxeno quidem probantur, ex modorum numero excludit, sed etiam Hyperphrygium, quem, quum esset specie

Hypodorius, tamen receperat Aristoxenus, scilicet ut systema illud ad diapason extenderet. Alii autem harmonicæ artis magistri, ut Aristoxenus, Euclides, Aristides, hos modos ita dispensant, ut unum Hypodorium statuunt, duos Hypophrygios, duos Hypolydios, unum Dorium, duos Phrygios, duos Lydios, duos Mixolydios. Nam sonus, a quo incipitur, si in Hypodorio est mese, in Hypophrygio est lichanos mesôn (quæ in Hypoiastio est hemitonio gravior), in Hypolydio parhypate mesôn (in Hypoæolio hemitonio gravior), in Dorio hypate mesôn, in Phrygio lichanos hypatôn (in Iast. hemitonio gravior), in Mixolydio hypate hypatôn (in Hyperiastr. hemitonio acutior). Huc pertinent verba Aristides pag. 18: *ἐκ δὴ τούτου φανερόν, ὡς ταυτὸν ἐποθεμένοις σημείον πρῶτον, ἄλλοτε ἄλλη δυνάμει φθόγγε κατονομαζόμενον, ἐκ τῆς τῶν ἐφεξῆς φθόγγων ἀκολουθίας τὴν τῆς ἁρμονίας ποιότητα φανερὰν γίνεσθαι συμβαίνει.*

Ex his omnibus hoc mihi elucere videtur, varios fuisse variis temporibus pro varia systematis magnitudine modorum numeros, prima ætate tres, tetrachordo systematis antiquissimi (lyræ Mercurii) respondententes, deinde septem, octahordo systemati (lyræ Terpandri) respondententes, quorum suam quisque haberet speciem¹; tandem quum

1) Itaque antiquissimo tempore certa quædam tensio cum certa specie diapason s. divisione intervallorum conjuncta fuisse videtur. Itaque Plutarchus de mus. cap. 6: *ὁ γὰρ ἐξῆν τὸ παλαιὸν μεταφέρειν τὰς ἁρμονίας*, et paullo post *ἐκ ἐξῆν παραβῆναι τὸ καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τῆς τάσεως*. Singulis [modis singula adaptata erant instrumenta musica Pausan. lib. 9 cap. 12. Athen. lib. 14, 631. Hoc paullatim musica arte diligentius exculta inventisque artificiosioribus instrumentis, immutatum est; id quod sæpe querunt scriptores antiquæ simplicitatis studiosi.

ad disdiapason pervenisset systema, vel tredecim vel quindecim, quorum singuli ad immutabilis systematis formam descripti omnes continerent figuras diapason. Et quod jam antea²⁾ ostendimus, Græcos, quo minus vocum concentui sive ei, quam nos dicimus, harmoniæ studerent, eo plus operæ et curæ in melodiæ varietate posuisse, id non solum ex generum, sed etiam ex figurarum multitudine cernitur. Nam quum singuli modi per 7 species canerentur, hinc factum est, ut veterum harmonia plus varietatis haberet, quam fieri potest in illis duabus figuris (dura et molli), quibus utuntur nostri musici³⁾, quamquam fateor, recentiorum musicam, omissa ista varietate, majora bona assecutam mihi videri.

Quæ de tempore inventorum modorum et de ethica eorum indole tradita sunt a veteribus, ea quamvis digna sint, quæ accuratius investigentur, tamen hoc loco a tractatione nostra aliena sunt, quoniam id unum nobis proposuimus, ut ea diligentius illustraremus, quæ ab antiquis harmonicis essent ad harmonicam scientiam relata, et quantum fieri posset, aliunde depromeremus, quæ illi in scientia ista tractanda vel brevius attigissent vel obscurius. Illa

2) In diss. de harm. scient. Græc. § 24.

3) Vide Boeckh. p. 222, ubi tamen justo major videtur ea differentia, quâ Græcorum harmonia nostram superare dicitur. Nam quod ait, 15 modos per 7 species divisos 105 præbere varia diagrammata s. scalas, excludendi sunt certe ex hoc numero Hyperphrygius, Hyperæolius, Hyperlydius, qui tres graviore referunt. Itaque ea ratio intercedit inter nostra et veterum diagrammata, ut nos viginti quattuor habeamus varia systemata, veteres octoginta quattuor, quorum nonnulla tamen minus usitata fuisse probabile est id quod de Mixolydiis et Hypolydiis systematis statuimus Belermannum.

autem, quorum multa obscura sunt et sæpe contraria ac sibi repugnantia, qui accuratius cognoscere velit, ea legat, quæ Boeckhius ad Pind. pag. 235—244 con-gessit.

Efterretninger

om Sorø Academies Skole og Opdragelsesanstalt
fra sammes Begyndelse som særøget, fra den aca-
demiske Læreanstalt adskilt Institut den 3^{die} Marts
1843 indtil Skolens Hovedexamen i
Slutningen af Juli s. A.

af

Skolens og Opdragelsesanstaltens constituerede
Rector.

Da Sorø Academies Skoles og Opdragelsesanstalts Eri-
 stens i sin nuværende Form — som et særegt, fra den
 academiske Lærestalt adskilt Institut — endnu kun omfatter
 et Par Maaneder, og dens Bestræbelser i denne Tid væsentlig
 have været rettede deels paa nøiere at bestemme de Punkter,
 hvori Adskillelsen skulde foretages, deels paa at lægge Grunden
 til hin fremtidige Virksomhed og fastsætte de Former, under
 hvilke den sikkest syntes at kunne naae sit Maal, saa kan
 der først til næste Aar være Tale om en nøiagtigere Frem-
 stilling af disse tildeels endnu ikke fuldkommen ordnede Forhold,
 og jeg vil derfor her indskrænke mig til en Angivelse af de
 for Skolen og Opdragelsesanstalten vigtigste Facta i dens
 korte Tilværelse under den nuværende Bestyrelse.

Under den 11 Marts d. A. modtog jeg fra den Konge-
 lige Direction for Universitetet og de lærde Skoler Commu-
 nication om, at det under Bdie samme Maaned havde behaget
 Hans Majestæt Kongen paa Directionens allerunderdanigste
 Forestilling allernaadigst at bestemme: 1) at Sorø Academies
 Opdragelsesanstalt og Skole skal som et særegt Institut være
 adskilt fra den academiske Lærestalt, 2) at som Følge heraf
 samtlige nu ansatte Lectorer ophøre at give Underviisning i
 Skolen samt at tage Deel i Bestyrelsen af Opdragelsen og
 Underviisningen, 3) at, saalænge indtil en Director er allernaad-
 digst udnævnt, vedbliver Bestyrelsen af de den academiske
 Lærestalt vedkommende Anliggender paa samme Maade som
 hidtil at varetages af Lector Ingemann, der overtager de
 Functioner, som i saa Henseende have paaligget Director, 4)

at Dpdragelsesanstalten og Skolen indtil videre blive at forestaae af en constitueret Rector, der i Forening med Adjuncterne besørger Underviisningen i Skolen, ligesom han ogsaa med Assistance af en eller flere af de dertil bedst skikede Adjuncter overtager Bestyrelsen af Dpdragelsen. I samme Directions-skrivelse underrettedes jeg om, at det under den 7de s. M. havde behaget Hans Majestæt allernaadigst at constituere mig til indtil videre som Rector at forestaae Academiets Dpdragelsesanstalt og Skole. Tillige opfordredes jeg til i Forening med den fungerende Director, Rector Ingemann, at indkomme med Betænkninger og Forslag angaaende de Foranstaltninger, som med Hensyn til Adskillelsen mellem den academiske Læreanstalt og Skolen samt Dpdragelsesanstalten strax lode sig udføre, som om min egen Tiltrædelse af mine nye Functioner, om de Lærefag, som ved Rectorernes *) Afgang fra Skolen enten kunde tildeles de nuværende Adjuncter eller hvis Besørgelse maatte overdrages til nye Lærere, fremdeles om de Regler, hvorefter Bibliothekets og de øvrige videnskabelige Apparaters Vedligeholdelse og fælleds Afbenyttelse saavel for den academiske Læreanstalt som for Skolen kunde ordnes, om det Forhold, hvori Konstlærerne, Deconomen, Sygevarterstjen, Oldfruen og de underordnede Betjente kunde sættes til begge Instituter, om Fordelingen af Archivet samt af den til Con-toirhold bestemte Sum mellem den academiske Læreanstalt og Skolen m. v.

Efter at jeg ifølge denne Directions-skrivelse Mandagen d. 20de Marts havde overtaget den mig som constitueret Rector overdragne Bestyrelse af Skolen og Dpdragelsesanstalten, blev de forlangte Betænkninger afgivne af mig i Forening med

*) Disse havde hidtil besørget hele Underviisningen i øverste Klasse, Underviisningen i Religion gennem hele Skolen og Underviisningen i Græsk, Naturhistorie og Naturlære i de 3 øverste Klasser.

den fungerende Director, og i en Directionsſkrivelse af 1ſte April d. A. modtog vi ifølge diſſe Directionens indtil videre faſſatte Beſtemmelſer angaaende ovennævnte Forhold, af hvilke efterfølgende vare de vigtigſte, 1) at Bibliotheket og de videnskabelige Apparater vedblive at henhøre under den academiske Læreanſtalt, dog ſaaledes at ſamtlige Lærere beholde den dem i Reglementet for den academiske Læreanſtalt tilſtaaende Rettighed til at indgive Bogforſlag til Director, og at Rector gives Sæde og Stemme i et aarligt extraordinært Lærermøde, ſom ſkal afholdes til Derveiſe og Beſtemmeſe af Bogforſlaget, navnlig med Henſyn til Anſkaffeſen af pædagogiske Skrifter. 2) at Konſtlærerne anſees ſom henhørende til den academiske Læreanſtalt med Forpligtelſe til at give Underviisning i Skolen og derfor i academiske Anliggender have at henvende ſig til Director, i Skoleanliggender til Rector. 3) Sager angaaende deres Stilling i det Hele har Director at gjøre Indſtilling til Directionen, ledsaget af Betænkning fra Rector for Skolens Vedkommende. 4) Spiſeværten, Sygevarterſken og Oldfruen henhøre væſentligt til Skolen og Opdragelſeanſtalten og ſtaa ſom Følge heraf under Rectors Tilſyn med Undtagelſe af hvad der udelukkende angaaer den academiske Læreanſtalt og Academiſterne. Indſtillinger til Directionen angaaende diſſe Betjente i Sager, ſom angaae deres Forhold og Stilling i det Hele, blive at afgive af Rector med vedføiet Betænkning fra Director for den academiske Læreanſtalt's Vedkommende. 5) Gartneren ved Academiets Plantagehave, Vedellen og Opvarteren i Academiſtbligen henhøre under den academiske Læreanſtalt og ſtaa ſom Følge deraf under Director, den forſte dog for den botaniſke Deel af Havens Cultur under nærmest Tilſyn af den botaniſke Docent ved Academiets; derimod ſtaa de 4 Opvartere ved Opdragelſeanſtalten under Rector, ligesom det forhen Director paahvilende Tilſyn med Spiſeværtens Tjenestefolk

tilfalder Rector. 5) af det nuværende Directoratsarchiv blive de Documenter, som alene vedkomme den academiske Læreanstalt, hos Director, de Documenter, som udelukkende angaae Skolen og Dpdragelsesanstalten, blive at aflevere til Rector, de som ere fælleds for den academiske Læreanstalt og Skolen, forblive hos Director, men affkrives, forsaavidt Skolen vedkommer, til dennes Archiv. 6) den til Directoratets Con-
toirhold henlagte Sum stilles for det Første til Directors og Rectors fælleds Disposition, hver for sit Vedkommende, indtil det efter nogen Tids Erfaring nærmere kan bestemmes, hvorledes den i et passende Forhold kan deles mellem begge. 7) Localerne i Academiebygningen fordeles saaledes mellem den academiske Læreanstalt og Skolen samt Dpdragelsesanstalten, at hele den mellemste Etage bliver til Afbenyttelse for hiin, den nederste og øverste Etage samt de øvrige Dele af Bygningen for denne, hvorefter da Inventariet paa førstnævnte Sted kommer til at staae under Directors og paa sidstnævnte Sted under Rectors Tilsyn. 8) at Ride- og Fægteskolen som henhørende under den academiske Læreanstalt staae under Director, hvorimod den hele øvrige Gymnastik, dens Localer og Apparater samt Badeanstalten gaaer over til Rector, under Gymnastiklærerens nærmeste Tilsyn.

Til disse Hovedbestemmelser, som nærmere fastsætte Adskillelsen og ordne de vigtigste Punkter i det fremtidige Forhold mellem den academiske Læreanstalt og Skolen samt Dpdragelsesanstalten, ere senere endnu adskillige speciellere, til det samme Maal sigtende Bestemmelser tilføiede. Saaledes er i en Directionskrivelse af 1 April d. A., efter foregaaende Forespørgsel af den fungerende Director og mig i Forening, den hidtilværende Bestemmelse om Programmers Udgivelse indtil videre forandret derhen, at 2 Programmer aarlig udgives fra Academiet, nemlig et Program fra den academiske Læreanstalt i

Anledning af Kongens Fødselsdag, som efter Dmgang forfattedes af Director og Rectorerne, og i Analogie med hvad for de lærde Skoler i Almindelighed ved Forordningen af 7 Novbr. 1809 § 89 er anordnet, et Program fra Skolen og Opdragelsesanstalten som Indbydelse til Skolens Hovedexamen, hvilket maatte indeholde en enten af Rector eller en af Skolens Lærere forfattet videnskabelig Udarbeidelse i Forbindelse med Skolelæsterretninger, der meddeles af Rector.

I en anden Skrivelse af samme Datum har Directionen, med Hensyn til den fremtidige Nødvendighed af at holde de tvende nu adskilte Instituters Udgifter strængt sondrede baade indbyrdes og fra de øvrige Academiet som Stiftelse i Almindelighed tilfaldende Udgifter, ved det for indværende Aar allernaadigst approberede Budget gjort en hertil sigtende Fordeling i sammes enkelte Udgiftsposter, som ere klassificerede efter de trende Hoveddele a) den academiske Læreanstalt b) Skolens og Opdragelsesanstalten c) Academiet i Almindelighed, og enhver af disse igjen udført med de Summer, som efter en approximativ Calculé antages at tilfalde hver især, ligesom der om de Poster, der udelukkende henhøre til een af Afdelingerne, er antydet, til hvilken Afdeling de henhøre. Det følger heraf, at de Udgiftsposter, hvorpaa Director hidtil alene har udstedt Anvisning, nu, saaledes som Budgettet for i Aar er ordnet og meddeelt allerhøieste Sanction, ville høre baade under den fungerende Directors og den constituerede Rectors Resfort, og af disse har igjen Enhver at anvise paa de Udgiftsummer, som efter den gjorte Inddeling ere henførte til den hver især tilkommende Afdeling. Kun paa de Udgiftsbeløb, som det har været umuligt endnu iaar med en bestemt Sum at fordele imellem Directors og Rectors Resfort, nemlig Udgifterne til Contoirhold, til Programmer og til reglementerede Fester og Høitideligheder, skulle for iaar den fungerende Director og den con-

stituerede Rector i Fælledsſkab, dog hver for ſit Bedkommende, anvise de Udgifter, ſom i Virkeligheden paaløbe for de enhver af dem underlagte Afdelinger, hvorhos dog Directionen har truffet de fornødne Foranstaltninger for at forebygge, at Budgetbeløbet i ovennævnte Poſter overſkrides, medens Director og Rector, hver for ſig og uafhængige af hinanden, udfædte Anviisninger paa diſſe fælleds Conti.

En anden ſpeciellere Beſtemmelse indeholdes i en Directionsſkrivelse af 15 April, i hvilken Directionen, iſølge en af Director og Rector i Forening gjort Indſtilling, beſalbt, at af de 4 Baade, ſom hidtil have ſtaaet under Directors Dpſyn, fremtidig den ſaakaldte Academifternes Baad og den mindre af de ſtore Baade ſtaaer under Directoren ved den academifke Læreanſtalt, men at den ſaakaldte Svømmebaad og den ſtørre af af de ſtore Baade reſforterer under Rector ved Skolen og Dpdragelſeanſtalten, medens det ſpecielle Tilſyn med ſamtlige Baades Conſervation og Reparation bliver at føre af Gymnaſtilæreren.

Ved diſſe Reſolutioner og Foranſtaltninger er nu Adſkillelſen mellem den academifke Læreanſtalt og Skolen ſamt Dpdragelſeanſtalten nærmere faſtſat, og det er i denne Henſeende ikke blot mit Haab, men ogsaa min Overbeviisning, at jo nøiere den ydre Adſkillelſe i alle enkelte Punkter bliver beſtemt og udført, des faſtere vil det indre Baand knyttes, des mere levende og frugtbar vil den Erkjendelse blive, at man paa begge Sider har fælleds Interelſer, ligesom fælleds Maal og Diemed, og at Alt, hvad der gavner eller ſkader det ene af diſſe Inſtituter, ufeilbarlig maa medføre de ſamme Følger for det andet.

Vi komme nu nærmest til de Foranſtaltninger, hvorved ikke blot Skolens ſelvſtændige Tilværelſe er hævdet, men ogsaa Spirer til dens fremtidige Liv og Udvikling ere lagte.

I en Directions-skrivelse af 1 April d. A. blev det mig paalagt at udarbejde og til Directionen at indsende et Udkast til et Interimsreglement for Sorø Academiets Skole, hvilket Udkast skulde bestaae i en Revision af Reglement II for Sorø Academiets Skole i Særdeleshed, hvortil skulde føies de Bestemmelser af Reglement I angaaende Bestyrelsen og Underviisningen i Almindelighed, der lade sig referere til Skolen og Opdragelsesanstalten som særeget for sig bestaaende Institut, og hvori tillige skulde optages de Forandringer og Modificationer, som deels ere en Følge af de senere saavel ved allerhøieste Resolutioner som ved Directions-skrivelser givne Tillægsbestemmelser, deels i og for sig efter Forholdets Natur ville følge af den ved Academiets Indreming indtraadte Forandring, deels overhovedet efter den siden Reglementernes Emanation'vundne Erfaring maae ansees for ønskelige og nødvendige. De Forslag til Forandring, som ikke vare en Følge af givne Bestemmelser, paalagde Directionen mig omstændeligt at motivere, ligesom den ansaae det for ønskeligt, at jeg angaaende de Poster, hvor Directors og Rectors Pligter gjensidig berørte hinanden, nærmere confererede med den fungerende Director ved den academiske Læreanstalt. Efterat Directionen, som allerede i ovennævnte Skrivelse havde meddeelt mig adskillige veiledende Bemærkninger og senere i Skrivelse af 15 April, efter Indstillinger deels af Rector alene deels af Director og Rector i Fælledskab, afgjort endeel foreløbige Quæstioner om Gjensstande, som skulde optages i Reglementet, indkom jeg under 1 Mai med et af udførlige motiverende Bemærkninger ledsaget Udkast til et Reglement, hvori jeg havde forsøgt at opfylde den mig paalagte Pligt ved at tilveiebringe et til Sagens Natur og Nutidens Forhold svarende, ved en bestemt og klar Anordning af Materien overskueligt Reglement, der kan afgive et hensigtsmæssigt Grundlag for Skolens fremtidige Liv og Virk-

somhed. Dette skal i sin Tid i den Form, hvori det af Directionen har modtaget sin Sanction, blive offentlig meddeelt.

Kort efter Udarbejdelsen af dette mig af Directionen paa- lagte Udkast til et Interimsreglement tillod jeg mig uopfordret under 3 Mai s. A. at fremsende en lignende Revision af andet under 8 Mai 1827 udstedt Reglement, kaldet „Regler til Jagttagelse af Eleverne og de Skolesøgende i Sorø Academies Opdragelsesanstalt og Skole“, med den Bøn, at Directionen, saafremt den maatte billige de deri foretagne Forandringer og Modificationer, da vilde sanctionere disse ligesom det ovenfor omtalte Reglement. Denne Revision, som jeg har foretaget i Forbindelse med de paa Academiebygningen boende opsigtsførende Adjuncter følger overhovedet de samme Grundsætninger som hiint Udkast, og Forslagene til Modificationer og Tillæg have dets vigtigste Kilde i a) hvad der ligesom frem følger af senere Lovbestemmelser og navnlig af de seneste Forandringer, b) hvad Erfaring saavel andetsteds som hos os selv har indført og anbefalet som gavnligt. Navnlig ere deri optagne nogle Regler til Jagttagelse af de Skolesøgende i Sorø Academies Skole, som under 1 September 1838 af Directionen vare confirmerede. Ogsaa dette Reglement skal i sin Tid efter at have modtaget Directionens Sanction blive offentlig meddeelt.

Disse Reglementer ere bestemte til at ordne Bestyrelsen, Underviisningen og Opdragelsen i Almindelighed. Med Hensyn til den specielle Underviisningsplan for Sorø Academies Skole vil der fra næste Skoleaar eller fra den 1 Septbr. d. A. ifølge et af mig indgivet og af Directionen under 23 Mai foreløbig approberet Forslag foregaae en temmelig omfattende Forandring, hvis Grund og almindelige Beskaffenhed i en offentlig Beskjendtgjørelse allerede er antydet.¹⁾

1) I den Berlingske Tidende.

At den hidtil i denne Skole fulgte Plan og Fordeling af Underviisningsgjenstandene og deres Tímetal i Skolens forskjellige Klasser kunde trænge til adskillige væsentlige Forandringer, er temmelig almindelig anerkjendt baade af Skolens egne Lærere og af Andre. For saaledes at anføre et eneste Exempel begyndte Disciplene hidtil i Skolens nederste Klasse, efter der at være optagne med de særdeles ringe Fordringer, som i Skoleforordningens § 63 eller Statutterne for Sorø Academie § 20 ere fastsatte, i en Alder af omtrent 10 Aar paa eengang paa 3 fremmede Sprog, Latin, Tydsk og Fransk. En saadan tidlig begyndende og jævnsides langsomt fremskridende Underviisning i saa mange og forskjellige Sprog (Latin, Tydsk, Fransk og Dansk), ofte efter høist afvigende Metoder og grammatiske Synsmaader, kan neppe andet end adsplitte Disciplenes Kræfter, virke forvirrende paa deres Forestillinger om Sprog og saaledes skade deres Fremgang og Udvikling i det Hele. Naturen selv synes her at anvise den Vej, at man begynder med det Lettere og nærmere Liggende og derfra gradviis gaaer over til det Sværere og Fjernere, naar først nogen Sikkerhed er naaet paa det tidligere Trin. Derved vil Underviisningen i de vanskeligere Sprog bedre concentreres og bygges paa en fastere Grundvold af allerede vakte og dannede Sprogbegreber. Ogsaa en anden fra vore specielle Forhold hentet Betragtning levede mig til det samme Resultat. Ifølge allerhøieste Resolution af 19 Septbr. 1837 er nemlig Udgangen til Sorø Academies Skole ogsaa aabnet for Realister, men det er et Factum, at denne Sag under en ellers temmelig betydelig Freqvens ikke ret har villet trives i en Skole, der dog besidder ikke saa Midler til at fremme en dygtig Realunderviisning. Grunden dertil synes fornemmelig at ligge i den Fordring, at de, der ere bestemte til Realunderviisning, i 3 Aar skulle lære Latin tilligemed de studerende Disciple, og

at altsaa Mangel paa Kundskaber i dette Sprog ligesaavel som i de andre Fag maatte blive dem en Hindring ved Dpflyttelsen i en høiere Klasse. Naar man nu lægger Mærke til, at Realeleverne, som anvende saa megen Tid af deres første Skoleaar paa det latinske Sprog, i Almindelighed slutte deres Skoleunderviisnings Bane temmelig tidligt, saa vil man indsee, at det let kunde blive Tilfældet, at de maatte forlade Skolen uden at være tilbørlig udrustede med de Kundskaber, som de meest og nærmest maatte ønske sig for deres fremtidige Virksomhed, ligesom ogsaa at mange Forældre, hvis Børn havde opoffret saa megen Tid paa det latinske Sprog, derved let kunde blive bragte til at lade dem vandre videre frem paa en Bane, hvortil de kun vare lidet skikkede. For altsaa at raade Bod paa de her nævnte Misligheder, for at tilvejebringe en naturligere, kraftigere og bedre concentreret Gang i Underviisningen og tillige gjøre det muligt, at en fælleds Underviisning kan finde Sted i de lavere Klasser, uden at de, der ere bestemte til Realunderviisning, gjøre for store Dpoffrelser af Tid og uden at de, om hvis Bestemmelse der vales, nødsages til at decidere sig for tidligt, har jeg foreslaet, og Universitetsdirectionen under ovennævnte Datum foreløbig approberet en paa ovenanførte Grundsætninger bygget Underviisningsplan, hvis væsentligste Grundtræk jeg her i Korthed skal angive. I nederste eller 1ste Klasse skal Sprogunderviisningen begynde med Modersmaalet som det Sprog, hvori Stoffet ved den tidligere umiddelbare Dpfattelse er givet, og Sprogformerne altsaa meest uhindret gjøres til Gjenstand for den vaagnende Reflexion under idelig Dvelse og Veiledning af en philologisk dannet Lærer. Den Banffelighed, som i Begyndelsen kan være forbunden med at stille Disciplene paa et reflecterende Standpunkt mod deres eget Modersmaal, er efter min Erfaring snart overvundet, og Dpfattelsen bliver da

langt mere levende og Fremgangen sikkrere end ved Sprog, hvor baade Stof og Form ere ubekjendte, og hvor en død Opfattelse af Formens ydre Mærker altfor let træder istedetfor Begrebet selv. Ved Siden heraf begyndes der paa Tydsk, som paa den ene Side staaer Modersmaalet nær, men paa den anden Side ved sin større Formrigdom (Casus og Modus) tilbyder den for Underviisningen tjenlige Modsatning og Veilighed til fortsat og udviklet Sprogbetragtning. I 2den Klasse tages det franske Sprog med, som i sine grammatiske Former er simplere, men i Ordmassen og Sprogets Aand ligger os fjernere. Derpaa kommer først i 3die Klasse Latin til, men da med et forstærket Timetal, idet man forudsætter, at Liden noget kan forkortes for de Fag, der udelukkende og med større Kraft og Tidsanvendelse ere drevne i de foregaaende Klasser. Endelig begyndes der i 4de Klasse, ligesom hidtil, paa Græsk og Engelsk. Det er min Overbeviisning, at Underviisningen i Latin ved saaledes at concentreres paa en ringere Tidsudstrækning, men paa en modnere Alder og med et større ugentligt Timetal, ikke vil tabe, men tvertimod betydeligt vinde. Den her i Sorø og i de fleste Skoler nu brugte latinske Grammatik (Madvig's) synes ogsaa nærmest at være beregnet paa en modnere Alder, ligesom ogsaa dens Forfatter baade i Fortalen og i de til Grammatiken særskilt udgivne Oplysninger og tidligere i en Afhandling om den lærde Skoleunderviisning (i Maanedsskrift for Litteratur) har vedkjendt sig en Anskuelse, der stemmer overeens med den af mig ovenfor yttrede. I de 2 nederste Klasser bliver altsaa Underviisningen aldeles fælleds, og Forældrene have her Tid til at overveie, om de ville bestemme deres Børn til Studeringer eller til Realunderviisning. Fra 3die Klasse af og høiere op bliver Underviisningen fælleds undtagen i Latin og Græsk, hvorfra Realisterne skulle være

aldeles fritagne og anvende disse Fags Timer efter en egen Plan til fuldstændigere Underviisning og Dvelse i de andre Sprog og Realfag.

Et andet Punkt, hvori den nye Plan adskiller sig fra den forrige, er at Naturhistorien er ansat med 2 ugentlige Timer hele Skolen igjennem, medens den før i de 3 øverste Klasser kun havde een ugentlig Time. Det er min paa Sagens Natur og Erfaring grundede Overbeviisning, at een ugentlig Time næsten er aldeles unyttig, og at denne Underviisning, hvis den skal have nogen Indflydelse paa Disciplenes Dannelse ved nogenledes at orientere dem i en saa vidtomfattende og i Livet indgribende Side af den menneskelige Erkjendelse, ikke kan nøies med et ringere Timetal, men tillige at en i Faget kyndig Lærer, der forstaaer at fængsle Disciplenes Opmærksomhed, ved Foreviisning af Naturgjenstande eller gode Ufbildninger da ogsaa vil kunne bibringe dem en Anskuelse, der uden stor Vanskelighed fæster sig til Hukommelsen.

Naturligviis kan en saadan ny Underviisningsplan først efterhaanden og nedenfra gjenneføres. Den skal da fra næste Skoleaar eller 1 Septbr. d. A. begynde med 1ste eller nederste Klasse. Dog skal Naturhistorien allerede fra Septbr. have een ugentlig Time til i 4de Klasse, og de Disciple, der af deres Forældre erklæres at være bestemte til Realunderviisning, skulle fra samme Tid aldeles fritages for Latin gjennem alle Klasser, ogsaa i 2den og 3die, og anvende disse Timer paa de Fag, der staae i nærmere Berørelse med deres tilkommende praktiske Bestemmelse.

Efter disse almindelige Bemærkninger vil jeg uden videre Forklaring opstille et Udkast til en Timetabel saaledes som den fra 1 Septbr. skal træde i Kraft i nederste Klasse og saaledes som den omtrent vil blive indrettet i de høiere Klasser, alt eftersom den nye Underviisningsplan efterhaanden gjenne-

føres. Til Sammenligning har jeg tilløbet den ældre Timestfordeling ved Siden deraf.¹⁾

Nuværende Timeschema.								Tilkommende Timeschema.							
	IV.	V.	IV.	III.	II.	I.	Summa.		VI.	V.	IV.	III.	II.	I.	Summa.
Dansk	2	3	2	3	4	5	19	Dansk	2	2	2	2	5	8	21
Latin	8	8	8	7	7	7 ²⁾	45	Latin	9	10	10	10			39
Græsk	4	5	4				13	Græsk	4	4	5				13
Fransk	5	5	4	4	4	2	24	Fransk	4	4	4	4	6		22
Lydsf	3	3	3	3	3	3	18	Lydsf	3	3	3	3	4	4	20
Engelsk	2	2	2				6	Engelsk	2	2	2				6
Religion	3	2	2	2	2	2	13	Religion	3	2	2	2	2	2	13
Math. & Regning	3	3	3	6	4	4	23	Math. & Regning	3	3	3	4	4	5	22
Hist. & Geographie	5	4	5	5	5	5	29	Hist. & Geographie	4	4	3	5	5	6	27
Naturhistorie	1	1	1	2	2	2	9	Naturhistorie	2	2	2	2	2	2	12
Skrivning				3	3	4	10	Skrivning				2	4	5	11
Legning			2	1	2	2	7	Legning				2	2	2	6
Tilsammen	36	36	36	36	36	36	216	Tilsammen	36	36	36	36	34	34	212

2) Egentlig kun 6 ugentlige Timer for I, II og III Klasse, men ifølge en senere Directionsfrivelse er det indtil videre bleven tilladt at anvende 7 Timer til Latin i disse Klasser.

1) Den nye Timeskema har 2 ugentlige Timer færre i de 2 nederste Klasser, hvilket jeg anseer for en sand Betingelse. Det for Realiserne egnede Timeschema skal i det følgende Mars Program blive meddelt.

Hvis Noget skulde værdige den her fremstillede Underviisningsplan den Opmærksomhed at sammenligne den med hvad jeg før leilighedsviis har yttret om lignende Gjenstande, og da under al Overensstemmelse i de væsentligste Grundsætninger dog skulde finde Divergenser i Enkeltheder, saa vil jeg tillade mig at bemærke, at fortsat Eftertanke og senere Erfaring, navnlig den jeg her i Sorø har erhvervet, vel har modificeret mine Forestillinger om Et og Andet, men især maa jeg bede erindret, at jeg her bygger paa en given Grund og har beregnet min Timeplan paa denne Skoles specielle Fordringer, som nødvendig medføre adskillige Modificationer. Saaledes vilde jeg f. Ex. i en anden Combination af Realklasser og studerende Skole, hvor der til den sidste ikke gjordes de for Sorø eiendommelige Fordringer i de nyere Sprog (tydske og franske Stile og Udarbejdelser, Engelsk) udsætte Latin og Græsk endnu et Aar, men da endnu mere udvide disse Fags Timetid i de høiere Klasser.

En anden Forandring, som især berører Opdragelsesanstalten, angaaer de 5 Adjuncters Forretninger, til hvem det specielle Opsyn over de paa Academiebygningen boende Elever er overdraget. At Maalet i denne Henseende kan naaes, beroer nemlig ikke alene paa disse Læreres hele Personlighed, deres Dygtighed og Iver for deres vigtige Kald, men ogsaa paa en heldig Fordeling af de dem paahvilende forskjellige Forretninger. Heri meente vi alle at opdage adskillige Mangler, som vi nu troe nogenledes at have raadet Bod paa saavel ved en forandret og mere concentreret Anordning af disse Forretninger, hvis nærmere Beskrivelse blot kunde interessere den i Academiets Anliggender mere Indviende, som ogsaa ved fra den almindelige Opsigt at fjerne en meget heterogen og paa en

speciellere Art af Evner beroende Deel deraf, nemlig Ofsigt med den ydre Orden og Reenlighed saavel i Academiebygningens forskjellige Dele som i Elevernes Tøi og Klæder. At denne kun ufuldkommen kunde overholdes, dertil laae Grunden især i en mindre hensigtsmæssig Fordeling af Ofsynet med denne Sag. De Forretninger nemlig, som i sin Tid paahvilede Assistenten ved den physiske Optrædelse, have i de sidste Aar paa Grund af dennes Sygdom været fordeelte mellem de paa Academiet boende Adjuncter. Ved enkelte af disse Forretninger er en saadan Fordeling ikke til nogen Hinder, men i Ofsynet med Orden og Reenlighed i Klæder og Bygning er den ifølge Sagens Natur meget skadelig, idet Interessesen og Ansvaret for det Hele adspiltes, og det desuden let kan hændes, at mange endog ellers dygtige og i deres Kald ivrige Lærere og Optrædere mangle den tilbørlige Opmærksomhed eller det specielle Die og Sands for en saadan ydre Orden. Da der altsaa blandt de nuværende Adjuncter var En, der efter Alles Mening i fortrinlig Grad var skiftet til et saadant Ofsyn og forenede alle de dertil nødvendige Egenskaber, saa er det med hans Indvilligelse bleven indrettet saaledes, at denne Ofsigt tilligemed den specielle Affattelse af alle Lectioanstabeller og Examensschemata er bleven ham overdraget, medens de øvrige med Optrædelsen og Inspectionen forbundne Forretninger verelviis og deelviis udføres af de øvrige paa Academiet boende Adjuncter.

Disse ere de væsentligste Foranstaltninger af en almindelig Character som Skolen og Optrædelsesanstalten deels har iværksat deels forberedt for at give sin fremtidige Virksomhed et kraftigere Liv og en bestemt Retning; hvad vi iøvrigt

her kunne omtale, berører mest adskillige, skjøndt for Skolen tildeels vigtige, Enkeltheder.

Allerede i Slutningen af forrige Aar var der gjort Forslag til Anskaffelsen af en ny Svømmeplaade til Brug ved Svømmeunderviisningen ved Academiet tilligemed et Badehuus. Omkostningerne vare foreløbig beregnede til 1500 Rd., og paa en saadan Sum var derfor i Budgettet gjort Regning. Da imidlertid Directionen fandt denne Sum særdeles høi, forlangte den af mig yderligere Betænkning om dette Anliggende. Som ukyndig i hvad der hører til Bygningsvæsen og Sommerarbejde var det mig kjær i denne Henseende at kunne benytte Hr. Etatsraad Kochs Nærværrelse her i Byen, for hos ham at hente Veiledning i denne Sag. Støttet paa de Raad og Oplysninger, jeg af ham modtog, og hvorom jeg tillige havde indhentet Academiets Gymnastiklærer Hr. Krigsassessor Prehns Mening, foreslog jeg, at der istedenfor den før omtalte Svømmeplaade maatte blive givet den nuværende til Academiets Badehuus hørende Badebro en 17 Alens Forlængelse af dens nuværende halve Bredde og en dertil sig sluttende Sidebro ligeledes af 17 Alens Længde og samme Bredde, saaledes at begge Broer lægges paa Væle og i Forening danne et Basin for de Svømmende, samt at den nuværende Svømmebro og Badehuus skulde gives en meget betydelig Hovedreparation. Omkostningerne ved det Hele vilde desuagtet formeentlig ikke gaae nær saa høit som den paatænkte Sum. Under 27 Mai har Directionen approberet dette Forslag, og vi kunne saaledes haabe, at Skolen inden Efteraaret vil have en bequem og hensigtsmæssig Badebro til Afbenyttelse ved Svømmeunderviisningen.

Allerede førend jeg modtog Bestyrelsen af Skolen, havde jeg som den, der under Musiklærerens Sygdom havde paataget mig et Vicariat i Sangunderviisning, under 25 Januar d. A. gjennem den fungerende Director, Vector Ingemann, for Directionen fremskillet Nødvendigheden af Anskaffelsen af et godt og brugbart Pianoforte til Brug ved Sangunderviisningen i Skolen, da det Instrument, som for Tiden brugtes, ikke længere kunde opfylde sin Hensigt. Under 15 April forlangte Directionen nærmere Oplysninger angaaende det forønskede Instruments Art og Priis samt Maaden, hvorpaa Kjøbet selv lettest og paa den meest betryggende Maade kunde besørges, og efter at have modtaget disse indgik den med en allerunderdanigst Forestilling til Hans Majestæt Kongen, som under 5 Mai allernaadigst tillod, at et af de større taffelformige Pianoforter af Marschalls Fabrik maatte anskaffes for en Sum af indtil 340 Rbd., som vare at udrede af den i Academiets Budget for indeværende Aar under Post 19 til extraordinaire Udgifter reserverede Sum af 3000 Rbd. Vi have nu modtaget et saadant Pianoforte og haabe, at dette fortrinlige Instrument vil bidrage Sit til at vække Interesse for Musik hos Eleverne og befordre Sangunderviisningen under Veiledning af den nye Syngelærer, som Skolen med det Første vil kunne vente, da Academiets ældre fortjente Musiklærer, Hr. Pedersen, under 23 Juni d. A. i Raade er entlediget fra dette Embede.

Jeg forbigaaer her endeel speciellere nye Foranstaltninger eller Forandringer og Modificationer i det Hidtilbestaaende i Henseende til Underviisning eller Disciplin, som kun kunne interessere dem, der ere nøie bekjendte med Skolens hele Oeconomy i det Enkelte. Udskilligt af denne Natur have vi

meent at burde opsætte til 1 Septbr. eller det nye Skoleaars Begyndelse f. Gr. Indførelse af Ordensdurer, Indrømmelse af en kort Fritid mellem hver Time og mere lignende. Som Noget, der allerede er traadt i Kraft, vil jeg blot endnu nævne, at der er anbragt Glasruder saavel fra Gangene til Klasserne som imellem Klasserne indbyrdes, og endelig at der af Directionen i Skrivelse af 6 Mai er indrømmet nogen større Frihed i Formen af den for Eleverne og de Skolesøgende reglementerede eensformige Dragt.

I Anledning af Hr. Adjunct Tolderunds Befordring til et geistligt Embede har Directionen under 1 April d. A. constitueret Hr. cand. philologiæ Hans Henrik Lesolii til Lærer ved Skolen.

Dette er det Bigtigste, som Skolen og Opdragelsesanstalten har at berette om sin Historie i den korte Tid, hvori den har bestaaet som et fra den academiske Læreanstalt adskilt, under egen Bestyrelse staaende Institut. Om dens øvrige factiske Tilstand, om Elevernes og de Skolesøgendes Antal og Fordeling i Skolens Klasser, om Lærerpersonalet ved Skolen og Opdragelsesanstalten og Arbejds Fordeling mellem samme, om Underviisningsgjenstande, Lærebøger og de Pensar, som i hver Klasse ere læste, den Plan og Methode, hvorefter der er gaaet frem, om Lektionstabellen, Fordelingen af Gratistpladser og Stipendier, om Disciplenes Moerskabsbibliothek o. s. v. vil der i Programmet for næste Aar være Leilighed til at meddele det nærmere Detail. Blot et Par Gjenstande, hvorom der ofte er Spørgsmaal, vil jeg her eengang for alle bekendtgjøre. Skolens Klasser ere 6, hvoraf de 5 nederste ere eenaarige, den

øverste toaarig. Underviisningsgjenstandene ere Dansk, Latin, Græsk, Tydsk, Fransk, Engelsk, Religion, Geographie, Historie, Mathematik, Naturhistorie og (for Realisterne) Naturlære, Skrivning og Regning, Instrumental-Musik og Sang, Tegning og Gymnastik (med Dands og Svømning). Udgangen til Sorøe Academies Skole og Opdragelsesanstalt er ikke blot aabnet for dem, der ere bestemte til den studerende Vej, men ogsaa for saadanne, som ved en høiere almindelig Dannelse ønske at forberede sig for andre Arter af practisk Virksomhed. Det aarlige Contingent for samtlige betalende Elever er 128 Rbd., som erlægges i 4 Terminer, og hvorfor Stiftelsen giver enhver Eleve Underviisning, Bolig, Kost, Madsk, Brænde, Lys, Oppasning, Tilsyn og Pleie i Sygdomstilfælde og for en stor Deel Fornøielser. Opdragelsesanstalten er indrettet for 64 Elever. Det er imidlertid ikke blot tilladt Beboerne af Sorø By og nærmeste Omegn at benytte Academiets Skole til deres Børns Underviisning, men de Børn fra fremmede Steder, til hvilke der ikke maatte være Plads paa Academiet, kunne i Reglen anbringes i Huset hos Embedsmænd eller disses Enker. De skolesøgende Disciple erlægge for Underviisning 30 Rbd aarlig. Af Gratistpladser er der ved den academiske Lærestalt og Skolen i Alt 14. De tilstaaes ikke, inden vedkommende Eleve har gennemgaaet et Prøveaar. Nødvendige Betingelser ere Forældrenes Uformuethed, som documenteres ved Attest fra en bekjendt og troværdig Mand, samt Flid, Fremgang og god Opførsel, der godtgjøres ved Skolens og Opdragelsesanstaltens Vidnesbyrd. Beneficiet tilstaaes hver Gang kun for 1 Aar og mistes ved Aarets Slutning, naar Vedkommende ikke fremdeles erhverve sig fyldestgjørende Vidnesbyrd for Flid og Sædelighed. Gratisternerne nyde aldeles samme Underviisning, Opdragelse og Pleie som de betalende Elever. Til Understøttelse for Elever og Acade-

mister, hvad enten de ere betalende eller Gratister, er der af afdøde Districtschirurg Henrik Fredrik Müller legeret til Sorø Academie en Capital, af hvis aarlige Renter der for Tiden udbetales 16 Stipendieportioner, hver paa 50 Rd. Betingelserne for Opnaaelsen af dette Legat ere, at Vedkommende ere Sønner af kongelige Embedsmænd, at de ere uformuende samt erhverve sig et godt Vidnesbyrd for Flid og Sædelighed. Ansøgninger til Hans Majestæt Kongen om Gratistpladser og til Universitetsdirectionen om Stipendier kunne aarlig tilstilles Skolens Rector inden Midten af Juni Maaned.

De Disciple, som iaar under 11 Juni ere indmeldte til Dimission ere følgende:

1. Christian Albert Kjær, Søn af afg. Contoirschef i Rentekammeret Kjær. Eleve.
2. Ole Christian Gjødesen, Søn af Capitain Gjødesen i Kjøbenhavn. Eleve.
3. Peter Jacob Petersen, Søn af Pastor Petersen i Tersløv. Eleve.
4. Carl Balthazar Sophus Brun, Søn af Hofjægermester Brun til Kraagerup. Eleve.
5. Louis Lund, Søn af Capitainlieutenant og Postmester Lund i Kallundborg. Eleve.
6. Adolph Jonas Boye, Søn af Pastor Boye i Helsingør. Eleve.
7. Sigvardus Catharus Severinus Hoyer, Søn af afgangne Pastor Hoyer til Pedersborg. Skolesøgende Discipel.

8. Johan Frederik Nicolai Vermehren, Søn af
Glarmester Vermehren i Ringsted. Cleve.

Schema over den offentlige Hovedexamen i Sorø Academies Skole i Aaret 1845.

Lørdagen den 22 Juli.

8-11. VI Cl. Religions- udarbejdelse.	3-5. VI Cl. Tydsk Stiiil.
8-11. V Cl. Dansk Ud- arbejdelse.	3-5. V Cl. Tydsk Stiiil.
8-10. IV Cl. Dansk Ud- arbejdelse.	3-5. IV Cl. Tydsk Stiiil.
10½-12½. IV Cl. Regning.	3-6. III Cl. Regning og geom. Tegning.
8-9½. III Cl. Dansk Stiiil.	3-6. II Cl. Dansk.
8-9½. II Cl. Dansk Stiiil.	3-4½. I Cl. Dansk Stiiil.
8-9. I Cl. Religion.	
11½. III. II. I Cl. Svømme- prøve.	

Mandagen den 24 Juli.

8-10½. VI Cl. Latinsk Stiiil.	3-5. VI Cl. Fransk Stiiil.
8-10½. V Cl. Latinsk Stiiil.	3-5. V Cl. Fransk Stiiil.
8-11. IV Cl. Dansk.	3-6. IV Cl. Fransk.
8-10. III Cl. Naturhistorie.	3-6. III Cl. Tydsk.
8-11. II Cl. Latin.	3-4½. II Cl. Regning.
8-10. I Cl. Historie og Geographie.	
11½. VI. V. IV Cl. Svømme- prøve.	

Tirsdagen den 25 Juli.

8-11. VI Cl. Hist. Udarb. paa Dansk.	3-6. VI Cl. Hist. Udarb. paa Fransk.
8-11. V Cl. Hist. Udarb.	3-5. V Cl. Historie og Geographie.
8-11. IV Cl. Hist. Udarb.	3-6. IV Cl. Latin.
8-10½. III Cl. Geographie.	3-5. III Cl. Latinsk Stil.
8-11. II Cl. Fransk.	3-5½. II Cl. Religion.
8-9. I Cl. Tydsk.	
9½-10½. I Cl. Naturhistorie.	

Onsdagen den 26 Juli.

8-10½. VI Cl. Lat. Version.	3-4. VI Cl. Græsk.
8-10. V Cl. Engelsk.	3-5½. V Cl. Religion.
10½-1. V Cl. Dansk.	3-6½. IV Cl. Geometrie, Real. Arithmetik og geom. Tegning.
8-11. IV Cl. Græsk.	4-6. III Cl. Fransk Stil.
8-10½. III Cl. Latin.	3-5½. II Cl. Tydsk.
8-10½. II Cl. Lat. Stil.	
11-12. I Cl. Regning.	

Torsdagen den 27 Juli.

8-9. VI Cl. Tydsk.	3-4. VI Cl. Religion.
9-10. VI Cl. Engelsk.	4-5. VI Cl. Naturhistorie.
8-10. V Cl. Regning.	3-5½. V Cl. Tydsk.
10-12½. V Cl. Naturhistorie.	3-5½. IV Cl. Latinsk Stil.
11-11½. V Cl. Real. Natur= lære.	3-5½. III Cl. Arithmetik.
8-1. IV Cl. Historie og Geographie.	
8-10½. III Cl. Fransk.	
11-12. I Cl. Fransk.	

Fredagen den 28 Juli.

<p>8-9½. VI Cl. Mathematik.</p> <p>8-10½. V Cl. Fransk.</p> <p>8-10½. IV Cl. Naturhistorie,</p> <p>8-12. II Cl. Historie og Geographie.</p>		<p>3-5. VI Cl. Historie og Geographie.</p> <p>3-6. V Cl. Geometrie.</p> <p>V Cl. Real. Stereome- trie og Trigonome- trie.</p> <p>3-5. IV Cl. Engelsk.</p> <p>4-6½. III Cl. Dansk.</p> <p>3-4. I Cl. Dansk.</p>
---	--	--

Lørdagen den 29 Juli.

<p>8-9. VI Cl. Latin.</p> <p>9½-12. V Cl. Latin.</p> <p>8-10. IV Cl. Fransk Stil.</p> <p>10-1. IV Cl. Religion.</p> <p>8-10. III Cl. Historie.</p> <p>10-12. II Cl. Naturhist.</p> <p>8-9. I Cl. Latin.</p>		<p>3-4. VI Cl. Fransk.</p> <p>3-6. V Cl. Græsk.</p> <p>3-6. IV Cl. Tydsk.</p> <p>3-5½. III Cl. Religion.</p>
---	--	--

Mandagen den 31 Juli Formiddag Kl. 8½ foretages Translocationen. Torsdagen den 31 August om Formiddagen Kl. 8 prøves de til Optagelse i Skolen og Opdragelsesanstalten indmeldte Disciple, og Fredagen den 1 September begynder Underviisningen for det nye Skoleaar.

Til at overvære den mundtlige Examen og Translocationen indbydes herved ærbødigt de af Disciplenes Fædre og

Foresatte samt andre Skolens Belyndere, som dertil maatte have Leilighed.

Køjs Academies Skole og Opdragelsesanstalt d. 1ste Juli 1843.

Dr. E. F. Bojesen.

